50 чылга чедир

47

хонук

АРТКАН

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген.

1967 ч.
СЕНТЯБРЬ
20
СРЕДА
№ 223 (6860).

Өртээ 2 көп.

ТАРААЖЫ! Сорулга мындыг:

ДҮЖҮТТҮ ЧИДИРИГ ЧОККА ШАЛЫПКЫН АЖААП АЛЫР!

КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНГА

СЕНТЯБРЬ 19-КА ЧЕДИР РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТАРАА ХҮЛЭЭП АЛЫР ЧЕРЛЕРИНГЕ 41728 ТОННА ТАРАА КИРГЕН, АЗЫ ТАРАА БЕЛЕТКЕЛИНИҢ ЧЫЛ ПЛАНЫ 69,5 ХУУ КҮҮСЕТТИНГЕН. КҮРҮНЕГЕ ТАРАА САДАР КОЛ РАЙОННАРНЫҢ КӨРГҮЗҮГЛЕРИ:

РАЙОННАР	КҮҮСЕТКЕН ХУУЗУ
Каа-Хем	**102,1**
Бии-Хем	**71,5**
Улуг-Хем	**52,6**
Таңды	**48,7**

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН 600 ТОННА ТАРАА САДАР ПЛАНЫН БАРЫК ҮШ КАТАП, БАЙ-ТАЙГА —100 ТОННА ПЛАНЫН 2,5 КАТАП АЖЫР КҮҮСЕТКЕН. «КӨК-ТЕЙ» СОВХОЗ 900 ТОННАНЫ ДУЖААР ТУРГАШ, 2380 ТОННАНЫ КИИРГЕН. «СҮТ-ХӨЛ», «ШЕКПЭЭР», «БАРЛЫК», «ӨӨК», «УЛУГ-ХАЯ», «БУРУНГААР» СОВХОЗТАР КҮРҮНЕНИҢ ПЛАН-ЧАГЫЫН КҮҮСЕТКЕШ, АМ ПЛАНДАН АЖЫР ТАРАА САДАРЫН ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАР.

Делегейниң Бакуда эртем конференциязының киржикчилеринге

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл өюнга тураскаатткан болгаш Азия, Африка, Латин Америка улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкининге Октябрьның салдарын чугаалажырынга бараалгаткан делегей конференциязында чыылган даштыкы, совет эртемденнерге, хөй-нииити, политиктиг ажылдакчыларга СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден изиг байыр чедирип тур бис.

Делегейни революстуг ёзу-биле бүгү-нииити чаартырының үезин, социал болгаш национал дарлалдың бүгү хевирлеринден кижилерни хостаарының үезин ажыткан Улуг Октябрьның алдарлыг байырлал оюн совет улус болгаш депшилгелиг бүгү кижи төрелгетен демдеглеп турар хүннерде ук конференция чыылган-дыр.

Улуг Ленинниң саналын ёзугаар Чөөн чүк улустарының төөгүлүг съездизи эрткен, алдарлыг революсчу чаңчылдарлыг Баку хоорайга бо конференцияны чыылдырганы ниитилелди социалистиг ёзу-биле чаартып тургузары дээш ажылчын аңгының демисели-биле национал-хосталгалыг шимчээшкинниң ханы харылзаалыын чугулалап демдеглеп турар.

Россияга болган социалистиг революция империалистиг, колониалдыг тергиилелдиң бүгү системазынга эң күштүг согуушкунну таварыштырган, национал-хосталгалыг шимчээшкинниң өөскүүрүнге күчүлүг идиг болган, империализмниң колониалдыг системазының кризизиниң эгелээрин изеп берген болгай.

Ленинчи национал политиканы боттандырганы Россияның эрткен үеде дарлаткан улустарын бот-тускайлаң чогаадыкчы ажылче оттурган болгаш көдүрген, бистиң чуртувустуң бүгү улустарының политика, экономика болгаш культура талазы-биле херек кырында деӊ эргелиг болуруң хандырган. Улуг, биче бүгү улустарның хожудаашкынын, ядарал-түрегделин, бижик билбес чоруун төөгүлүг кыска хуусааларда канчаар узуткап болурун, оларның экономиказын, эртем, культуразын хөгжүдеринге, ниитилел амыдыралының бүгү адырларынга кайгамчыктыг чедиишкиннерниң чедип алдынганын Совет Эвилелинде социалистиг тургузуушкуннуң дуржулгазы тодаргай көргүзүп турар.

Бистиң хөй национал социалистиг күрүнев истиң хөгжүлдезиниң ол дуржулгазы социализмниң идеяларының, пролетарлы интернационализмниң идеяларының тиилелгезин херек кырында илергейлеп турар.

Совет күрүне улуг Ленинниң чагыгларын барымдаалап эдербишаан, империалистиг дарлалдың болгаш агрессияның бүгү илерелдеринге удур өске чурттарның улустарының демиселин деткивишаан, олар-биле акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының, найыралдың политиказын чайгылыш чок чорудуп турар. Совет күрүне хосталга болгаш социал депшилге дээш национал хосталганың күштериниң демиселинге политиктиг деткимчени, материалдыг дузаламчыны берип турар. Ооң херечизи — бодунуң төрээн чуртунуң хамаарышпас чоруу болгаш хосталгазы дээш америк интервентилерге удур дайылдажып турар Вьетнамның маадырлыг улузунга Совет Эвилелиниң чүүл-бүрү талалыг, улам улгадып турар дузаламчызы, Израильдиң дайынзырак үүлгедиглеринге, ооң империалистиг сорук кииримчилеринге удур араб улустарның чептүг демиселин деткип турары ол.

Национал-хосталгалыг шимчээшкинниң кол дайзыны империализм, хамыктың мурнунда АКШ-тың империализми болуп келген болгаш болуп турар деп чүвеге Азияның, Африканың, Латин Американың улустары боттарының дуржулгазындан бүзүрээн. АКШ-тың империализми национал хосталгага болгаш социал депшилгеге шаптык таварыштырыптар деп оралдашпышаан, кандыг-даа кемниг херектерни үүлгедип турар. Ынчалза-даа империализмниң улуска удур ол политиказы чайлаш чок буурап дүжер ужурлуг.

Моон мурнунда кулдандырып чораан улустарның хөй кезии колониалдыг ёзу-чурумнарны арылдыр ширбип каапкан, боттарының чурттарын ёзулуг кадыкериниң үндезинин тургуспушаан, политика, экономика талазы-биле хамаарышпас чоруун быжыглаарының оруунче кирген.

Делегейде Азияның, Африканың болгаш Латин Американың улустарының чырык чаагай келир үеже бурунгаарлаарын доктаадыпкы дег күштер турбас. Делегей социализминиң күштери-биле болгаш делегейниң ажылчын аңгызының демисели-биле национал-хосталгалыг шимчээшкинниң улам быжыгып турар чаңгыс эви ооң үндезини болуп турар.

Боттарының ажылынга Баку конференциязының киржикчилериниң чедиишкиннерлиг болурун күзедивис. Конференция национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чугула айтырыгларын ажылдап кылырының болгаш ооң практиктиг дуржулгазын өөренип көөрүнүң херээнге улуг-хуузун киирер деп идегеп тур бис.

Л. БРЕЖНЕВ,
СЭКП ТК-ның Чиңгине
секретары.

Н. ПОДГОРНЫЙ,
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң
Президиумунуң Даргазы.

Н. КОСЫГИН,
ССРЭ-ниң Министрлер
Чөвүлелиниң Даргазы.

106 тонна

Сөөлгү аяс хүннерни эки ажыглап, «Барлык» совхозтуң механизаторлары болгаш тараажылары, дүжүт ажаап алыышкынын шапкынчыткан.

Совхозтуң Бижиктиг-Хая салбыры сөөлгү хүннерде 106 гектар арбайны, 119 гектар кызыл-тасты тавычалай кестирип, 337 гектар арбайны бастырып алган. Моон түңнелинде салбырның төп шаңында 664 тонна арбай кирген. Ооң иштинден 106 тоннаны арыглап, кургаткаш, күрүне шыгжамырынче киирген.

Ажаап алдынып турар дүжүт ортумаа-биле 15—17 центнер чедип турарындан, шаңга хүн бүрү 80—100 тонна тараа кирип турар. Ажылды эки организастап турарындан шаңда, сушилкада ажылдап турар 30 ажыг кижиден үлүг-нормазын ажыр күүседип турар Х. Очур, Э. Эрес-оол, Х. Күрүү ышкаш мурнакчылар хөй.

М. ДЫЛАЙ.

Барыын-Хемчик район.

СЭКП ТК-ГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

Бо чылдың сентябрь 13-те СЭКП ТК-га Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Великобританияның Коммунистиг партиязының төлээлериниң ужуражыышкыны болган. Ужуражыышкынга СЭКП-ниң талазындан СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, Великобританияның Компартиязының талазындан —партияның Чиңгине секретары Джон Голлан, ооң политиктиг комитединиң кежигүнү, «Морнинг стар» солунунуң кол редактору Джордж Мэтьюз олар киришкен.

Төлээлер делегей байдалының айтырыгларын калбаа-биле чугаалажып көрген болгаш ийи партияның аразында туруп турар найыралдыг харылзааларны болган санал-онал солчуушкуннары улам быжыглаан дээрзин сеткил ханышкыны-биле демдеглээн.

Санал-онал солчуушкуннарының түңнелинде төлээлер даараазында түңнелди кылган.

Бо хүннерде делегейде байдал дыка чидигленген. Дайынның чалбыышы Вьетнамда хып турар болгаш ооң өске чурттарга тараарының кыжанышы тургузуп турар. Америк империализм вьетнам улуска удур кадыг-дошкун, чөптүг эвес дайынны чорудуп турар. Вьетнамның чонун бомбалап, тайбың чурттакчыларны өртедип, хүн бүрүзүнде оларны ракеталар-биле боолап турар.

Вьетнам улус бодунуң хосталгазы болгаш национал хамаарышпас чоруу дээш чижеглээр чүве чок маадырлыы-биле демиседип чорудуп турар. Америк агрессорларның шериг талазы-биле улуг күжү турза-даа, олар амгы үениң дайынының арагатанзыг аргаларын ажыглап турза-даа, вьетнам улусту америк империалистер дискээнге сөгейтип шыдавас.

Тайбың дээш туржуп турар кижи бүрүзүнүң, ылангыя коммунист кижиниң бирги чөрге хүлээлгези болза Вьетнамның улузунга дуза көргүзер дээш, америк агрессияны соксадыр дээш бүгү күжүн үндүрери болур.

Вьетнамның Демократтыг Республиказын бомбалап турарын доп-дораан, чугаа чокка соксадыр, Мурнуу Вьетнамдан америк шериглерни үндүрер, Мурнуу Вьетнамның Хосталганың национал фронтузун хүлээп көөр болгаш Женева дугуржулгаларын амыдыралга боттандырар дугайында бүгү-ниитиниң негелделерин ийи партия деткип турар.

Бүгү делегейде тайбыңның үндезинин быжыглаар төлээде, империалистиг агрессияга удур чер-болганга удурланыышкынны көргүзүп, бүгү улустарның национал хосталгазының херээн деткиири эргежок чугула.

Чоокта чаа дайын болуп турган Чоокку Чөөн чүктү ап көөрге, израиль агрессияның уржуктарын узуткаарын болгаш чөптүг база быжыг таарыштырыышкынны чедип алырын бүгү улустарның эрге-ажыы негеп турар. Ол чүл дээрге, хамыктың мурнунда эжелээн девискээрден израиль шериглерин соңгаарладыышкын чокка үндүрери болур, ол чорук ээжелел чок тайбың байдалды тургузар. Чоокку Чөөн чүкке тайбың болза араб улустарның, ылангыя Палестинаның араб чурттакчыларының дүрүм ёзугаар эргелерин хүндүлээринге, ол районнуң бүгү күрүнелериниң национал хамаарышпас чорук болгаш тайбың дээш эргелерин хүлээп көөрүнге үндезилеттинген турар ужурлуг.

АКШ-тың башкарыкчы бөлүктери чер-болганга болуушкуннарның реакцылыг хөгжүлдезин деткип, сорук киирбишаан, ёзулуг агрессчи стратегияны боттандырып турар. Ол чорук Грецияда болуушкуннарда, Кубага удур өңчүк-чөңгээлерде. АКШ-тың талазындан Барыын Германияның башкарыкчы бөлүктериниң милитаристиг политиказын деткип турарында, Герман Демократтыг Республиканы АКШ-тың өжээннешкек ёзу-биле көрүп турарында илерээп турар.

Делегейниң ийи дайыннарынга чүден артык когараан Европа диптиң улустары Европаның айыыл чок чоруунуң системазын тургузарынга болгаш барыын-герман милитаристерге ядролуг чепсекти бербезинге хан-дамырындан тудуш сонуургалдыг.

Бүгү делегейниң демократтыг күштери-биле кады совет болгаш англи коммунистер Грецияда фашистиг эргилдеге удурланып турар болгаш хоругдаттырган грек патриоттарны хостаарын негеп турар.

Делегейниң депшилгелиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштери империалистиг сорулгаларга удур демиселге боттарының күчүзүн каттыштырар болгаш ол күштү ажыглаар ужурлуг. Ону ынчаар кылыры дээрге бүгү-ниитиниң тайбыңын камгалап алыры, боо-чепсек дужурерин чедип алыры болгаш дайын белеткелинге чарыгдап турар миллиард-миллиард акша-хөреңгини ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин бедидеринге, ашты узуткаарынга болгаш аарыгларны тиилээринге ажыглаары болур.

Делегейниң ийиги дайынынга хөйү-биле качыгдаан болгаш фашизмни тиилээр дээш улуг когаралдарга таварышкан Совет Эвилели биле Великобританияның улустары делегейниң үшкү дайынын болдурбас дээш изиг кызээдиг болуп турар. Ону чедип ап болур, янзы-бүрү социал системаларлыг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ доруннааштыгын хандырып болур дээрзинге совет болгаш англи коммунистерниң бүзүрелдиин СЭКП-ның болгаш Великобританияның компартиязының төлээлекчилери бадыткааннар.

Коммунистиг партияларга бо талазы-биле онза харысалга онаажып турар дээрзин ийи партияның төлээлери хүлээп көрген. Империалистиг агрессияга удур кады демиселдиң оруунга коммунистиг партияларның аразынга кандыг-бир чөрүлдээниң туруп келирин болдуруп болбас.

Моон ужурунда, империалистиг агрессияга удур демиселдиң айтырыгларын чугаалажып көөр болгаш кады хемчеглерни алыр төлээде, ажылчын аңгының болгаш антиимпериалистиг күштерни сырый каттыштырары-биле коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей чөвүлел хуралын чорудар дугайында бүгү оруктарны дилеп тывары эргежок чугула. Сорулга болза ындыг чөвүлел хуралды ылавылаптыг, боттуг белеткээри болгаш аңаа болдунар-ла хөй партияларның киржирин хандырары болур. Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң хүрээленинге чөрүлдээлер тайбыңның болгаш национал хосталганың дайзыннарынга дуза болур.

Чогум-на моон ужурунда, Мао Цзэ-дунуң болгаш ооң бөлүүнүң Кыдатта үүлгедиглерин буруу шаап көөр ужурлуг. Олар коммунизмге чагдыып алгаш, Вьетнамны деткииринге каттышкан күштерни калбарлыынга чүгле шаптыктап турар эвес, харын Мао Цзэ-дунуң бодуу коммунистиг принциптерге шуут удурланыышкак политиканы чорудуп турар.

Кыдаттың коммунистериниң болгаш чонунуң таварышканы берге үе турза-даа, аңаа социализмниң херээ тиилээр болгаш олар бодунуң чуртун, коммунистиг партиязын шын оруунга тургузуп шыдаар дээрзинге ийи партияларның төлээлекчилери бүзүрелдиин илергейлээн.

Делегей байдалы нарын болгаш айыылдыг бо үеде Великобританияның болгаш Совет Эвилелиниң Компартиялары бистиң улустарывыста онаажып турар бүгү харысалганы медерел билип турар. ССРЭ болгаш Великобритания эвилелдиг турда, ол чорук ийи улустарга ажыктыг болуп турган болгаш депшилгениң херээнге дузалап турган. Ол чорук делегейниң ийиги дайынының чылдарында көскүзү-биле илереэн. Англи-совет харылзаалар баксыраан таварылгада улустарның, хамыктың мурнунда англи улустуң эрге-ажыы баксыраар турган. Моон тодаргай чижээ болза Европаның улустарының болгаш ажылчын шимчээшкининиң кады күжениишкини-биле чайладып болур турган делегейниң ийиги дайынының мурнуу чарыындагы байдал, ол ышкаш ооң соонда үргүлчүлээн «соок дайынның» уржуктары болур.

Бөгүн бистиң чурттарывыстың улустары найыралды болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарының херээн кажангызындан-даа артык чорудуп болур. Кады ажылдажылганы хөгжүдерде, хамыктың мурнунда ийи чурттарның аразында садыг харылзаазын хөгжүдери чугула, ол чорук Великобританияда ажыл чок кижилерниң хөй болуп турарын эвээжедирин чогумчударынга таарымчалыг.

Бистиң улустарывыс тайбың дээш эвилелдиг демисежир ужурлуг, чүге дээрге англи-совет харылзааларда аңаа шаптыктаар чүве чок. Чүгле чугула чүүл болза АКШ-тың политиказындан Англияның хоорлуру болур болгаш тайбыңның хамаарышпас политиказын чорудары болур. Англи улустуң эрге-ажыын камгалаар талазы-биле моон артык үнелиг чүүл турбас ужурлуг.

Бо чыл — коммунистерге төөгүлүг чыл—Улуг Октябрьның социалистиг революциязының 50 чылы. Ону делегейниң чүс-чүс миллион коммунистери болгаш коммунист эвес кижилери демдеглеп эрттирер. Октябрь революциязы кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үе-чаданы — социализм херээн бүгү делегейге боттандырарының оруунга чедирер. Совет улустуң коммунизм тургузуушкунунга чедиишкиннери делегейниң ажылчын шимчээшкининге, депшилгелиг бүгү кижи төрелгетенге улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Англияның ажылчы чоннары Октябрь революциязының соонда «Россиядан холуң ырат!» деп шимчээшкинни организастааш, Совет Эвилелиниң улустарының найыралының хүндүткелин чаалап алган болгаш бо чылын Октябрьның 50 чылын, социализмниң чедиишкиннерин совет өңнүктери-биле кады демдеглээр.

Каа-Хем районнуң «Коммунизмче оруқ» колхозунуң Саргал шелүнде моторларның даажы үзүктелбейн турар. Комбайнерлер гектар бүрүзүнден 20—30 центнер дүжүттү бастырып ап турар. Комбайнерлер Фатей, Борис Долганов-алышкылар шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарлар. Оон ыңай Кузьма Дресвянников, Илья Ильин, Федор Тупицын болгаш оон-даа өскелер тараа ажаап алыышкынында бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар. Дыштаныыга үезинде ажаап алыышкынның чорупа турарының дугайында инженер В. Красновтуң дыңнаткан сөөлгү медээзин механизаторлар сонуургап дыңнааннар.

ЧУРУКТА: механизаторларның сөөлгү медээ дыңнап турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Тос айларның планын күүсеткен

Бирги чартык чылда күрүнеге мал продуктуларын садар талазы-биле районнар аразында социалистиг чарыштың бирги черин Барыын-Хемчик район алгаш, СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң районнар аразынга шилчип чоруур Кызыл тугун алган болгай.

Барыын-Хемчиктиң малчыннары юбилейлиг чылда мал ажылындан алыр болгаш күрүнеге садар продуктуларны үшкү кварталда улам көвүдедип тургаш, чаалап алган Кызыл тугун салбас дээш кызымак ажылдап келген. Ооң түңнелинде район ниитизи-биле күрүнеге продуктулар садарының 9 айлар планын хуусаадан 20 хонук мурнап күүседипкен.

Күрүнеге продуктулар садарының сентябрь бирде байдалын тус-тус ап көөрге мындыг: эът садарының квартал планын 111,4 хуу, сүттүүн—100,3 хуу, ол ышкаш дүк садарының чыл планын 108,7 хуу күүсеткен.

Мал продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле «Большевик» колхоз, «Барлык» совхоз мурнап турар. «Большевик» көдээ ажыл-агыйы артелиниң дүк садарының чыл планын 149,2 хуу, эъттиң 9 айлар планын 106,7, сүттүүн — 103 хуу, а «Барлык» совхоз эътти 101,1 хуу, сүттү 109 хуу күүсеткен. Ынчалзажок районда «Шекпээр» совхоз мал продуктулары садар талазы-биле хожудап турар—эът садарының 9 айлар планын 81,9 хуу, сүт садарын — 76,7 хуу күүсеткен.

СЭТА-ның медеглели

Парлалганың медээлерин ёзугаар алырга, бо чылдың сентябрь 22-де Вашингтонга америк күрүнелер организациязының (АКО) кежигүннери чурттарның даштыкы херектер министрлериниң сүмележир XII чөвүлел хуралы ажыттынар. Ону Куба Республикага удур Венесуэланың медеглелин чугаалажыр дээш чыылдырар.

Аңаа холбаштыр АКШ-та болгаш Латин Американың чамдык чурттарында Кубага удур кампания күштелип турар. Ол чурттарның дайынзырак бөлүктери АКО-га сыдагалап алгаш, Кубага удур катап чөңгээлер кылырынга белеткенип турар деп чүве бүгү барымдаалардан билдинип турар.

Барыын Европаның хөй күрүнелериниң болгаш өске-даа чамдык девискээрлериниң чазактарынга Куба-биле дипломаттыг харылзааларны үзүңер, ооң-биле садыглажырын соксадыңар дээн негелделер салдынып турар. Кубаны далайдан болгаш агаардан бузээлээриниң планнары чогааттынып турар. Шуут-ла чепсектиг халдаашкын кылырынче безин кыйгырган үннер дыңналып турар. Ооң-биле чергелештир АКШ Кубаже шериг күжү-биле халдап кирерин боттандырар эргелиг чыгыы кылдыр чүвениң ужурун көргүзер дээн өөдежок оралдажыышкыннарны америк парлалга болгаш АКШ-тың эрге-чагырга бөлүктериниң хөделиишкиннери база кылып турар.

Бодунуң чуртунга Кубаның революсчу улузунуң социалистиг ниитилел тудуп тургузарынга шаптык таварыштырар дээш, Кубага удур бо база бир кампанияны империалистиг бөлүктер моон мурнундагы ындыг кампаниялар-биле бир дөмей кылдыр бодап тыпкан деп чүве черле илдең. Кубаның ол депшилгелиг шимчээшкинин күш дузазы-биле соксадыр деп куба революциязының дайзыннары эрткен үеде каш-даа катап оралдашкан болгай. Ынчалзыже олар Плайя-Хиронга интервентилерниң тылча шаптырганындан-даа, боттарының Кубага удур хөделгеп өске-даа чоруктарының чогуваалындан болгаш аштырыышкыннарындан кедилиг түңнелдерни кылып албаан.

АКО-нуң болур деп турар чөвүлел хуралындан Кубага удур шиитпир үндүртүп алыр деп турар сагыштыгларның бодалдары чүгле Куба Республиканың, куба улустуң эрге-ажыктарынга удур угланган эвес. Олар Латин Американың бүгү чурттарының национал эрге-ажыктарынга удур угланган. АКШ-тың негелдезин ёзугаар Кубага удур АКО-га кылыр базым бүрүзү латин-америк чурттарның хамаарылга чок национал политика чорудуп болур аргазын база кызыгаарлаар, боттарының эрге-ажыктарын оларның камгалаар эрге-шөлээзин боогдаар, Латин Американың бой-дус болгаш кижи талазы-биле курлавырларын америк монополияларның мөлчүүрүн чиигедир базым болуп турар болгай.

Вашингтоннуң чыгап албадаан угланыышкыындан чайлаар хире политикалыг кайы-даа латин-америк чуртка удур боо-чепсектиг дерзиилелдер кылырының чепсээ болур дээн сорулгалыы билдиштир апарган «америк күрүнелер аразының чепсектиг күштерин» тургузарының аайынга кирип бээр кылдыр латин-америк чурттарны албадаар дээн өөдежок ыйыдыышкын-биле Кубага удур амгы кампанияның база капсырлажып турары анаа-ла бир таварылга эвес. Ам «америк күрүнелер аразының чепсектиг күштериниң» дугайын ыттаппастай берзе-даа, «бот камгалаадың эки турачы күштерин тургузар», «девискээр аайынга чагырткан шериг кержэлерин чарар» дугайын чугаалажыр апарган-на харын, ынчалза-даа чүвениң чогум ужуру оон өскерилбес.

Ол бүгү чаңгыс-ла сорулгага — АКШ-тың латин-америк политиказын башкарып турарларының эргезинге турар жандармчы корпус тургузарынга чагырткан. АКШ АКО кежигүннери бүгү күрүнелерниң иштики херектерин холгаарлаарынга хоойлу ёзугаар эргелиг дигилеп бадыткааш, күрүне департаментизи мыңдаа чаа тускай медеглел кылган.

Ол бүгү планнарны боттандырар болза, боттарының чурттарынга кайы хире айыылдыг уржуктарлыг болурун ылаң билип турар политиктиг, күрүне болгаш хөй-нииити ажылдакчылары Латин Американың чурттарында бар. Таваржып турар ук ыйыдыышкынга удур демисежиринге оларның кайы хире шиитпирлии-биле беленинден Латин Америкага болуушкуннарның хөгжүүрү дыка хамааржыр.

Кубага удур ам база бир кампанияның өөскүп үнгенин алгаш көөрге, аңаа бүгү совет кижилер ханы килеңнеп, шиитпирлиг удурланып турар. Бодунуң интернационалчы хүлээлгезинге шынчы Совет Эвилели бодунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, куба улустуң шилип алган оруу-биле чоруур эргези дээш Куба Республиканың демиселинге бүгү хемчеглер-биле деткимче берип келген болгаш моон соңгаар-даа бээр.

БҮГҮ СИБИРЬНИҢ ЭРТЕМ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

НОВОСИБИРСК. (СЭТА-ның корр). СЭКП-ниң Новосибирск обкомунуң партия чырыдыышкынының бажыңынга бүгү Сибирьниң эртем конференциязы ажыттынган. Конференцияның чугаалажыр айтырыглары — «Октябрьның социалистиг Улуг революциязы болгаш Сибирь». Конференцияда Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүң, Москваның, Ленинградтың беш чүс хире эртемденнери, партия ажылдакчылары, хоочун большевиктер киржип турар. Конференция төөгү, философия, социология, дыл эртеминиң болгаш билиглерниң өске-даа гуманитарлыг адырларының талазы-биле үш чүс ажыг илеткелдерни, дыңнадыгларны чугаалажыр.

Малга элбек чем дээш

Ногаан үүже

Барыын-Хемчикте «Шекпээр» совхозтуң ажылчыннары, тускай эртемниглери мал чеминиң белеткелиниң планын күүседир дээш улуг күженишкинниг ажылдап турар. Сентябрьның 10-га чедир совхозка 3 муң ажыг тонна сигенни сараттаан. Муң ажыг тонна сигенни мал кыштаглаар черлерже сөөртүп чедирген. 50 ажыг тонна будук-бүрү чемнерни база белеткээн. Сиген белеткелинде тракторлар таарышпас черлерниң сигенин хол кадыырлары-биле кезерин массалыг организастаан.

Мынчангаш, совхоз сиген белеткээриниң чыл планын 80 хуу ажыр күүседипкен болгаш салбырлар аразында социалистиг чарышты калбарткан, кезилдени үргүлчүлеп турар. Чарыштың бирги черинде Дөң-Терезин салбыр — ол планын 130 хуу күүсеткен, а Биче-Тей салбыр эң соонда—60 хуу, мында ажылдың организастаашкынында улуг четпестер бар, ону совхозтуң дирекциязында эштер эки билир.

Айыттынган четпестерни чайладып тургаш, бо талазы-биле планны чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседирин хандырар ужурлуг бис.

М. ЧУЛЬДУМ.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң № 1 бригадазының М. Долзай-оол удурткан звенозунуң кежигүннери кукуруза силостаашкынында турар. Звенонуң ажылы артельде мактаалдыг болгаш 400 тонна силосту чоокку хүннерде салып доозарынга саадал чок ажылдап турар. Ында гектарга онааштыр кукурузаның ортумаа-биле 300 центнер ногаан массазын алган.

Колхозчулар М. Юкпан, К. Хеймер-оол болгаш өскелер-даа силос салыышкынында мурнакчылар — ээлчег нормазын олар 125—130 хуу күүседип турарлар. Автомашинага чүдүрүкчүлер ажылды саадатпайн турар. Колхозтуң бодунуң болгаш «Сельхозтехника» каттыжыышкынының мында ажылдап турар чолаачылары ажылга кончуг кызымак. Бо ишчилерниң каттышкан күжү-биле мал чеминиң белеткелинге чедиишкин хандыртынар.

Х. АРАКЧАА.

* * *

«Найырал» совхозка хамаарышкан Булуң-Терек суурнуң адаа чарыында сиген кезикчилериниң дүштээр чери бар. Аңаа чеде бээрге, ында сараат кажаалаан ийи кижиге бо-ла таваржы бээр. Оларның бирээзи—салбырның сараат кажаалаар хоочун ажылчыны Монгуш Шогжал.

Ооң боду хөй чылдар дургузунда ол ажылынга турган болгаш чыраа-биле кажааларны орүп тудуп турда көөрге, ооң холдары эптиг болгаш дүрген. Бо хүннерге чедир ол 30 сараатты кажаалаан. Ооң өөрүнүң чугаалап турарындан алырга, бодунуң ол ажылының нормазын ол хүннүңне 130—150 хуу күүседир.

— Каш чылдар иштинде бо ирейниң сарааттар кажаалап тудкан кажааларының ханаларын шөйүптер чүве болза, та чеже километр болур ийнен, узун-на—деп, ооң өөрү чугаалагылаар-даа.

— Ажаап каап сигенни малдан, оордан камгалаары база чугула ажыл, кырган-даа болзумза, ооң-биле Төрээн чуртумга дузалыг ажыл кылып чоруур кижи мен кылдыр бодаар мен—деп, ол чугаалады.

Даржай ОЧУР.

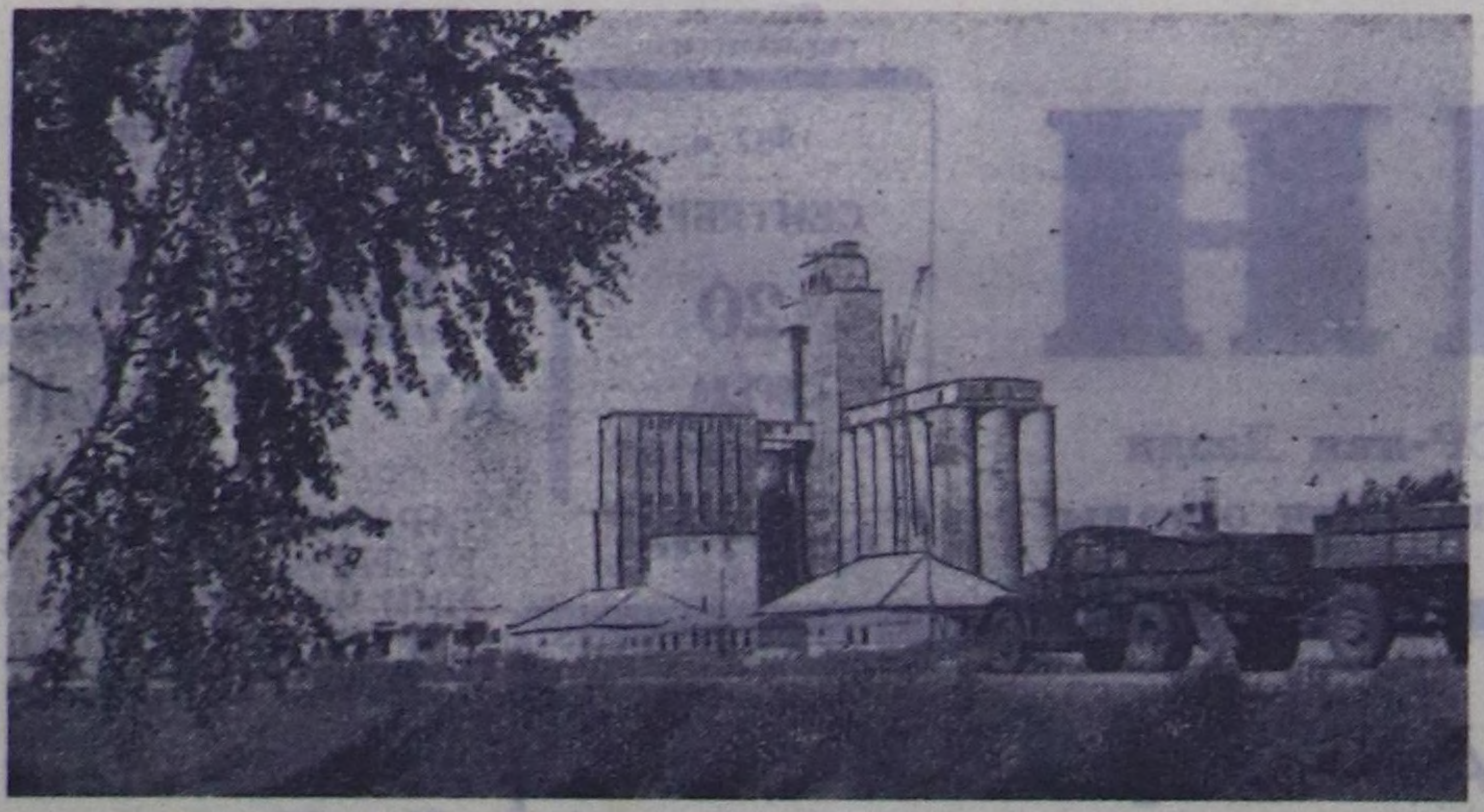

Курган областың белеткел черлеринде чаа дүжүт кээп турар. Шумихинск элеваторунда тараа хүлээп алыр, кургадыр, чүдүрер болгаш сайгарар бүгү ажылдарны төп башкарылда пультузундан чаңгыс диспетчер кылып турар. Сентябрьның сөөлзүредир элеваторнуң ийиги ээлчээ, а келир чылын — бүгү комплексизи ажыглалга кирер, ынчан ооң иштинде 75 муң тонна тарааны бир хонук дургузунда сайгарарынга чедер.

ЧУРУКТА: элеватор чаңында.

Фото С. ЮДИННИҢ.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Шалыпчы тудуг—
Ак-Довуракта

Тудугжу Алдын-оол

Мастер ол хүн бригаданың август айда ажылдааның нарядын хагган. Тудугжулар чапсар үезинде бичии шөлчүгешке чыглып келгеш, канчаар ажылдааның дыңнаар дээш манап олурганнар. Бригадир Н. Ромашов айның төнчүзүнде түңнелди үндүрүп, алган хүлээлгелер күүселдезин хынап, ол дугайында медээ кылып чаңчыккан. Медээ ёзугаар алырга, көргүзүглер ындыг-ла эки эвес болган. Тудугжуларның аразынга изиг-изиг чугаалар, маргылдаа дораан-на кыптыгып үнген. Ында багай чүве чок. Ажыл-ишти шуудадып, улам эки ажылдап болурунуң аргалары бар дээрзин оларның хөй кезии чугаалап, чөптүг негелдени, айтырыгларны тургузуп турган.

— Шуптувус Монгуш Алдын-оол дег ажылдаан болзувусса, көргүзүглеривис амгызындан 7—8 хуу бедик, а кижи бүрүзүнүң алыр шалыңы база хөй болур турган ийик.

Бригадирниң чугаазын тудугжулар чөпсүнген хевирлиг, тууйбу сандайланып алган аныяк оолче көрүнгеннер. Бригадирниң макталынга эпчоксунганы-ла ол боор, Алдын-оолдуң арны кыза хона берген. Ол бригадада хоочун-даа, аныяк-даа тудугжулар бар. А Монгуш дээрге чүгле чыл бурунгаар ортумак школа дооскан, көңгүс аныяк оол.

Чыраа-Бажынга ортумак школа доозуп тура-ла ол бодунуң моон соңгааргы амыдыралче оруун канчаар эгелээрин бодап турган. Тудугжу болуру — ооң күзели, чүткүлү. Комсомолчу путёвка алгаш Ак-Довуракче ол хапкан. Тускай өөредилге черинче өөрениринин мурнунда Алдын-оол тудугга ажылдап, практиктиг чаңчылдарны алырын шиитпирлээн.

Ак-Довуракка келген аныяктарны тудуг бригадаларынче чорудуп, хуваап турган. Монгуш Алдын-оол эш Ромашовтуң бригадазының кежигүнү болган. Улуг тудуг, ооң перспективазы, комбинаттың баштайгы ээлчээниң ажылы, Ак-Довурак хоорайның аныяк-чалыы амгы хүннери романтика күзээрлерниң сеткил-сагыжынга тааржыр. Алдын-оол база чаагай күзелдиг, бодунуң улуг-хуузун ниити херекке киириштириксээр, күш-ажылдың өөрүшкүзүн билип алыксаар кижи. Школага өөренип тургашла кандыг-даа херекти эгезинден эгелеп эки кылыр болза, бүдүмчелиг болурун ол билген.

Тудугга тускай мергежил чок келген оол удатпаанда-ла бызаңчының нарын ажылының чажыттарын ажыдып эгелээн. Алыс боду кежээ, топтуг болганындан ол күзелин чедип алыр дээш быжыг туруштуг ажылдап турган. Бригадага немешкен чаа ажылчыннарны чаа мергежилге өөредиринге бригадир боду, дуржулгалыг тудугжулар Жукова, Дембирел олар киржип, арга-дуржулгазын дамчытканнар.

Монгуш Алдын-оол кады ажылдап эгелээн өөрүн мурнап, үшкү разрядтың шылгалдазын тудуп, шынзылганы алган. Ажылдың бичезинден өкпелевес, херек чүүлдерни эки кылыр аныяк оол бригадазының хүндүткелин чаалап алган.

Ажылгыр, төлептиг эшти комсомолчулар Ак-Довурактың ВЛКСМ комитединиң кежигүнүнге соңгуп, аңаа бүзүрелин көргүскеннер.

А. ТЕБЕНИХИН.

Отчёттар болгаш соңгулдалар

Удуртулганың деңнелин бедидер

«Шекпээр» совхозтуң коммунистериниң отчёттуг хуралынга парткомнуң ажылының дугайында илеткелди дыңнап чугаалашкан. Эрткен үениң иштинде партияның XXIII съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ооң сөөлүнде болгулаан Пленумнарының шиитпирлеринге үндезилээш, совхоз бүдүрүлгезинге коммунистерниң авангардчы ролюн бедидер талазы-биле партком элээн ажылдарны кылган.

Коммунистерниң күжүн кол-кол участоктарда таарыштыр хуваап тургускан чорук совхозтуң экономиказын хөгжүдеринге болгаш ажылчыннар ортузунга партийжи организастыг болгаш полит-массалыг ажылдарны чорударынга идиг берген. Совхоз юбилейлиг чылда ниитиниң шээр мал өстүрериниң планын 119,7 хуу күүсеткен. Күрүнеге тараа садарының планын ажыр күүсеткен болгаш бо хүннерде чаа дүжүттүң тараазын күрүнеге садары изиг түлүк чоруп турар. Эът, сүт садарының планын октябрь 1-ге чедир күүседип болурунуң магадылалы бар. Совхозтуң Дөң-Терезин болгаш Аянгаты салбырының ажыл-ишчилери сиген белеткелиниң планын күүседипкеш, ам пландан ажыр белеткээрин уламчылап турар.

Чон ортузунга полит-кижизидилгелиг ажыл чорудар болгаш ону совхозтуң мурнунда салдынган ажыл-агыйы планнары-биле холбаштырарын Биче-Тей салбырында (секретары С. Даржаа), 8 чыл школазында (секретары Сат Өпеш), Суг-Кажаа сүт-бараан фермазында (секретары М. Бойду) багай эвес боттандырып турарын хуралга демдеглээн.

Санал берген коммунистер кол кичээнгейни шиитпирлеттинмээн айтырыгларже угландырганнар. Парткомнуң бюрозу, ооң секретары турган И. Успуң совхоз бүдүрүлгезинге коммунистерниң авангардчы ролюн бедидерин ам-даа бистиң партиявыстың бо үедеги негелдези-биле дүүштүр эде тургуспаан. Даандырган ажыл-херек дээш коммунистерден негелде кошкак. Хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезиниң хыналдазын багай тургускан. Совхоз бүдүрүлгезиниң кол адыры—мал ажылынга партийжи удуртулганы экижидер дугайында эрткен отчёттуг хуралга коммунистерниң шүгүмчүлелдиг саналдары күүсеттинмейн саазын кырында арткан.

Ажаалгазын болгаш азыралын багай тургусканының уржуу-биле бо чылын 8 айлар иштинде 900 ажыг баш янзы-бүрү малдар хораан. Бо чылын 590 инекти, 10000 хойну тарып боозадыр тургаш, оортан чүгле 525 инекти, 3134 хойну тарып боозаткан. Бо ажылды чедир үнелевейн, сандаргай байдалда тургусканындан төрүүр малдарның кызыраар чоруу хөй.

Парткомнуң чаа соңгуткан бюрозу болгаш совхозтуң дирекциязы амдыгаштан эгелеп шиитпирлиг хемчеглер албас болза, мыйыстыг бода малдың, чылгының баш санын өстүреринге бергедээшкиннер таваржыр чадавас. Боттарының хүлээнген ажылдарын багай күүседип турар дээш мал ажылының тускай эртемниглери Папың, Даваа, Сат-Доржу, Дыртык совхозтуң кол эмчизи Арьянов оларны коммунистер шыңгыы шүгүмчүлээн. Ооң иштинде Дөң-Терезин салбырының зоотехниги эш Папыңны ажылынга харысалга чок дээш барык-ла хурал бүрүзүнге шүгүмчүлеп келген. Парткомнуң бюрозу оортан түңнел-даа үндүрбес, Папың «чирик» дуглап олурбушаан, а ниитиниң малын эртем ёзузу-биле депшилгелиг өстүрери шиитпирлеттинмээн.

Парткомнуң бюрозу мал ажылынга эки хынаттынган, ажылга кызымаккай, ак сеткилдиг кижилерни шилип киирерин кошкак удуртуп келген. Моон түңнелинде мал кадарчызынга таварылга-биле кирген Бакчыл, Дюнгар Болат, Увангур, Өктек-оол, Кестик-оол болгаш оон-даа өскелер харысалга чогу-биле совхозка улуг когарал таварыштырганнар.

Коммунистер Ооржак Анай-оол, Тас-оол, Ооржак Бадаң-оол, Монгуш Максим, Даваа Куулар, Хомушку Семис-оол үргүлчү арагалаар, ниитиниң корум-чурумун үреп, өскелерге багай үлегер, чижекти көргүзүп турары дээш партия талазы-биле хемчег алысканнар.

Парткомнуң бюрозу көдээ Советтерниң болгаш хөй-нииити организацияларының ажылын кошкак удуртуп келген. Ак, Шекпээр көдээ Советтер, ооң даргалары коммунистер Даржаа, Төгүс-оол совет үндезин хоойлу ёзугаар оларга тывыскан аргаларны шын ажыглап шыдавайн турар.

Саазын кырында совхозтуң ажылчыннарынга санаттынар, а херек кырында ниитиниң күш-ажылындан дезип, хуу, өнчүзүрек сонуургал-биле кат, тоорук чыып садыглаарынга сундуккан кижилер Акта болгаш Аянгатыда бар. Бо бүгү чүүлдер совхозтуң экономиказын хөгжүдеринге шаптыктап турар. Биче-Тей суурда улусчу дружина штавының ажылы сөөлгү үеде сулараан. Хөй-ниитиниң корум-чурумунуң үрегдекчилериниң хөй кезии аныяктар. Бо фактылар аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын парткомнуң бюрозу болгаш комсомол комитединден кошкак тургусканының херечизи-дир.

Юбилейлиг чылга алдар болдурган социалистиг чарышты бригадалар, фермалар болгаш тус-тус малчыннар аразында организастап тургускан. Ынчанмыжок ооң түңнелин чогуур үезинде үндүрерин, мурнакчы кижилерни хүндүлел, көргүзүг самбыраларынга киирерин ажылчын комитеди болгаш профэвилелиниң месткомнары шалыпкын эвес шиитпирлеп турар. Совхозтуң кайы-даа салбырларында Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюнга тураскааткан лозуңнар, плакаттар көзүлбес.

Улуг байырлалга чедир бир ай ажыг үе арткан. Шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй. Чаагай дүжүттү чидириг чокка ажаап алыры, кыштаглаашкынга белеткенири, ниитиниң малынга четчир санныг чемни белеткээри — бо хүннерде совхозтуң ажылчыннарының мурнунда кол сорулга. Ону амыдыралга чедиишкинниг күүседир төлээде, коммунист бүрүзү совхоз бүдүрүлгезиниң кайы адырында ажылдап турар болдур, орта бодунуң авангардчы ролюн көргүзерин отчёттуг хурал айыткан. Партком секретарынга М. С. Хертек соңгуттурган.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынның» корр.

Бистиң чамдык түңнелдеривис

Бистиң совхозтуң ажылчыннары болгаш тускай эртемниглери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш, бо чылдың эгезинде социалистиг чарыштың хүлээлгелерин алганнар. Ниитизи-биле чарышка совхозтуң 789 ажыл-ишчилери хаара туттунган.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алыр дээш, 10 бригада, фермалар демисежип турар. Оларның иштинден Яков Базыр бригадирлээн тудуг бригадазы ол бедик атты чедип алган.

Совхоз мал продуктуларын күрүнеге садар планын 8 айларның дургузунда дүктү 111. эътти 43, сүттү 60,4 хуу күүсеткен.

Совхозтуң бүдүрүлге планында чүс хойга онааштыр 85 хураганны камгалап, бир хойдан 1.9 кг дүктү кыргып алыры көрдүнген турда, малчыннар 88 хураганны камгалап ап, хой бүрүзүнден 2—3,3 кг дүктү кыргып алганнар. Мурнакчы хойжулар М. Мукайлы, У. Кандан 105, С. Кочаа—104, С. Чүлдүм, Х. Чудурук 102, И. Зрелчин 101 хураганнарны чүске онааштыр тус-тузунда камгалап алганнар. Малчыннар С. Конгар, Мандай-оол, С. Кумбаадак, С. Чүлдүм, И. Зрелчин, Х. Хуна, Киров, И. Доржу, С. Кочаа, К. Дучун-оол, Х. Адыг-оол олар бир хойдан-на 2,4—3,3 кг чедир дүктү кыргып алганнар.

Саанчылар аразында социалистиг чарыштың түңнелинде 8 айларның иштинде бир инекке онаашыр 726,4 кг сүттү саап, азы 1966 чылдың бо үези-биле деңнээрге бир инектен-не 105,2 кг сүт хөй сагдынган. Зэр-Хавак сүт-бараан фермазы 8 айларның иштинде бир инектен-не ортумаа-биле 1211,3 кг сүттү сагган. А мурнакчы саанчылар Б. Донгак 1326 кг, Р. Хертек—1267 кг, Х. Чылбак 1218 кг сүттү бир инекке онаашыр сагганнар. Ынчангаш ферма совхозтуң, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир кызыл туктарын чаалап алган.

Бирги салбырның хойжу бригадалары ниитизи-биле 100 төрүүр хойдан 90 хураганны камгалап алганнар. Бригадалар аайы-биле көргүзерге мындыг: Шатта И. Намзырайның бригадазы 91, Чаңгыс-Теректе И. Содунамның бригадазы 90, Тейлерде М. Мукайлының бригадазы 89 хураганнарны тус-тузунда камгалап алган. Ынчангаш бирги салбырның хойжу бригадалары социалистиг чарышка эки түңнелдерни чедип алганнар.

Совхозтуң дирекциязы, партком, ажылчын комитеди, комсомол комитеди чугаалашкаш, үр чылдарда ажылдап келген совхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары 15 кижиниң чуруун көскү черде аскан база бо чылын 10 кижини Москвада Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинче чорудар. Оон ыңай совхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары 32 кижини өртектиг чүүлдер-биле, 5 кижини хүндүлел бижиктер-биле шаңнаан. Совхозтуң хүндүлел дептеринге мурнакчы ферманы, хойжу бригаданы болгаш тудуг бригадазын киир бижээн. Совхоз бүдүрүлгезиниң тергиидекчилери 8 кижини база киирген.

Салбырлар аразынга шилчиир Кызыл тукту Найырал салбыр, хойжу бригадалар аразындаазын Чаңгыс-Терек бригадазы чаалап алган.

Партком, ажылчын комитеди, дирекция социалистиг чарыштың көскү, дээштиг база деңнелдиг болуру дээш организас-массалыг ажылдарны күштелдирип турар.

Х. БИЧЕ-ООЛ,
«Тээли» совхозта ажылчын комитединиң даргазы.

ХҮН АЙТЫРЫЫ—ПАРТБӨЛҮКТЕР

СЭКП Таңды райкомунуң пленуму бригадаларда партия эге организацияларының болгаш партбөлүктерниң ажылын «Тиилелге» совхозта парткомнуң удуртуп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо айтырыг талазы-биле илеткел кылган, «Тиилелге» совхозта партком секретары эш М. Дамдын болгаш санал берген эштер ол совхозтуң бригадаларында, фермаларында партия эге организацияларының болгаш партбөлүктерниң ажылындан эки чижектерни көргүскүлээн.

Совхозтуң төп сүт-бараан фермазында партия эге организациязы (секретары эш Седен-оол Салчак) бүдүрүлгеге бедик көргүзүглерни чедип алырынче ажылдакчыларны мобилизастап, коммунистерниң авангардчы ролюн бедидип турар. Партия хуралдарын хуусаазында чыылдырып, полит-массалыг ажылды калбартып турар. Ол ышкаш № 8 хову-трактор бригадазында партия бөлүү (организакчызы Дажы Куулар) механизаторлар ортузунга агитас-массалыг ажылды бедик деңнелге тургузуп лекция, беседаларны организастап, хана парлалгазын, көргүзүг самбыразын эки тургускан. Мында социалистиг чарыш калбарган болгаш ажылдың шынары дээш партийжи контроль эки организастаттынган.

Пленумнуң киржикчилери партия эге организацияларын болгаш партбөлүктерни удуртурунуң херээнде «Тиилелге» совхозта болгаш өске-даа черлерде парткомнарның чамдык четпес ажылдарын айтып, оларны чайладырының хемчеглерин саналдап турганнар.

Партияның Таңды райкомунуң пленумунуң ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока киришкен.

Туранның амыдырал хандырылга комбинадының чазаныр цегиниң коллективи юбилейлиг чылдың чеди айларының планныг онаалгаларын 109 хуу күүсеткен. Алдарлыг ойга күш-ажылчы соңгүг ужуражыр дээш ында кижи бүрүзү бодунуң алган социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар. Ыяш дилдирикчизи Александра Дмитриевна Суякина хүн нормазын 125—150 хуу күүседип турар. Ол коллективте эң улуг нагылыг херээжен ажылчыннарның бирээзи. Ооң күш-ажылчы тура-соруу өскелерге үлегер-чижек болуп турар.

ЧУРУКТА: Эш Суякина ажыл үезинде.

В. МОЛЬБИНИҢ сөзү, фотозу.

Удавас доозар

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң хойжулары сериин тайгаларга коданнарын эки семиртип алгаш, ам Барыкта, Салдамда, Борбак-Арыгда изиг оъттуг, суглуг күзеглеринде көжүп кээп хонгулаан. Ол ынчаар черлерде шупту 26 кодан хой бар. Хойжулар дуржулгалыг техник М. Доржу-оолдуң удуртулгазы-биле 2600 ажыг баш хойну тарып боозаткан. Бо хүннерде ында тарып боозадылга пунктузунда ажыл үзүктел чок. Төрүүр хойлуг шупту коданнарны чоокку хүннерде тарып боозадыр. Тарып боозадылга, күскү одарладыышкын-биле чергелештир хойжулар кыштагларын кышка ыяк белеткеп ап турар.

А. СОСКАЛ.

ОКТЯБРЬДАН ТӨРҮТТҮНГЕН АНЫЯК ЛИТЕРАТУРА

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылынга» деп Тезистеринде литератураның, уран чүүлдүң хөгжүп сайзыраарынга социализмниң ужур-дузазын онзалап демдеглээн. Ында мынча деп турар: «Литератураның болгаш уран чүүлдүң хөгжүүр чоруунга социализм делгем орукту ажыдып берген. Ханы улусчу утказы-биле болгаш коммунистиг партийжи шынары-биле, революсчу гуманизми-биле болгаш чоннуг мөзүзү-биле, шынчы чоруу-биле болгаш боттуг амыдыралдың иштинче ханы сиңниккени-биле, буржуаз идеологияга болгаш моральга эптеш чок туружу-биле артык болуп ылгалып турар социалистиг реализмниң уран чогаадылгалары Совет эрге-чагырганың чылдарында ылап бодарап тургустунган». Моон ужуру болза, литератураның болгаш уран чүүлдүң дугайында социалистиг тургузугнуң ачылыг сагыш човаашкыны, оларның дугайында партияның политиказының принциптери Владимир Ильич Ленинниң «партия организациязы болгаш партийжи литература» деп чүүлүнден үндезилеттинген дээрзин чугаалап турар. Ооң утказы болза, чонунга бараан бооп турар ёзулуг хостуг уран чүүлдү хөгжүдүп турар дээни ол болур.

Совет эрге-чагырганың 50 чылының дургузунда бистиң литературавыс болгаш уран чүүлүвүс партияның мерген политиказының ачызында кижи ниитилелиниң угаан-бодал эртинелериниң талазы-биле кайгамчык чогаадылгаларны кылган болгаш кылып турар деп чоргаарал-биле чугаалап болур бис. Национал литератураларның, уран чүүлдерниң чечектелип турарын база-ла ооң-биле тайылбырлаар апаар бис. Ооң бадыткалы кылдыр Улуг Октябрьның бергени, бистиң партиявыстың ленинчи национал политиказының боттанышкыны болур тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң тыптып, хөгжүп, сайзырап турарын айтып болур бис.

Тыва литература бодунуң төрүттүнүп келген хүннеринден эгелээш, бодунуң чону-биле, чурту-биле кады чоруп, ооң амыдырал-биле бодунуң быжыг холбаалыын көргүзүп келген. Баштайгы чогаалдарда Октябрь революциязының темазы калбаа-биле чырыттынып, ёзулуг хостуг чаа амыдырал болза, Улуг Октябрьның ачызы деп тыва шүлүктерде, рассказтарда, шиилерде көргүстүнгүлээн. Чижээ, дарлаткан улустарның хосталырынга Октябрьның салдарын С. Токаның «Херээжен» деп шиизинде тыва херээжен кижиниң салым-чолун дамчыштыр көргүскен. Улустарның хосталгазынга Октябрьның ачызын С. Пюрбю «Октябрьга ыр», С. Сарыг-оол «Аас-кежик», Б. Хөвенмей «Октябрь» деп чогаалдарында бижигилээн. Октябрьның темазы бүгү-ле литератураларга, бүгү-ле чогаалчыларга кезээде мөңге тема дээрзин шүлүкчү Юрий Кюнзегеш ханызы-биле илереткен.

Ынчаарга тыва чогаалчыларның чогаалдарында Октябрьның темазы Владимир Ильич Ленинниң ады-биле үргүлчү тудуш боор турар. Ол ат база Ленинниң номналы болза, хүнден артык херелденип, улустарга чаагай аас-кежиктиң оруун айтып берип турарын шүлүктерден-даа, шиилерден-даа, тоожулардан-даа номчуп турар бис.

Октябрьның темазынга, Ленинниң шылгарангай өөредииниң дугайында темаларга чогаалдарны бижип турарындан ангыда, тыва чогаалчылар революстуг партияның, оттуп хосталган улустуң, төрээн чериниң дугайында хөй-хөй чогаалдарны бижип турар. Ылангыя улустарның найыралының тайбыңның дугайында эң-не чылыы-биле, чырыы-биле бижип турарлар.

Октябрь революциязы улустар аразының харылзааларын чоокшуладыпканының ачызында бистиң чурттуң улуг, биче улустары боттарын делгем оранның бир дөмей ээлери бис деп билип турарлар. Улустарның аразында найырал дугайында тема болза хөй националдыг совет литератураның чогаалдарының кол утказы болуп турар. Улустарның национал мөзү-шынарларын, аажы-чаңнарын, оларның чырыткылыг чаа амыдырал дээш демиселин бүгү-ле совет чогаалчылар бүзүрелдии-биле, дидими-биле, долу үн-биле, бедик көдүрлүүшкүн-биле чырыдып келгеннер. Ону чукот чогаалчы Рытхэунуң, нанай чогаалчы Ходжарның, бурят чогаалчы Цыдендашбаевтиң романнарындан номчуп турар бис. Ол чогаалдарда улустарның хосталгазының херээнге орус улус-биле найырал онза ужур-дузалыг боор турарын төөгү-биле, амыдыралдың хөгжүлдези-биле илередип турар. Тыва литература база-ла ол шынарларны бодунга шиңгээдип ап, орус, тыва улустарның найыралының быжыын көргүзүп турар чогаалдарлыг. Бо талазы-биле бадыткалдарны «Араттың сөзү», «Эрниң эрези», «Авамның ынак оглу» ышкаш чогаалдардан болгаш өске-даа хөй-хөй шүлүктерден, шиилерден, тоожулардан номчуп турар бис.

Тыва чогаалчыларның найыралга болгаш тайбыңга тураскааткан чогаалдары чүгле кижилерниң аразында харылзаазын илередири-биле кызыгаарлаттынмайн турар. Аныяк тыва литератураның найыралга, тайбыңга хамаарышкан чогаалдарында бистиң чогаалчыларывыс совет кижиниң бүгү-ле улустарга, делегейниң бөдүүн кижилеринге ханы ынакшылын илередип, улустар аразында тайбың чурттап, найыралдыг болурунче кыйгырып турар.

Бистиң чогаалчыларывыс, ылангыя шүлүкчүлеривис Корея биле Греция дугайында, маадырлыг Куба болгаш тулчуп турар Вьетнам дугайында, Аргентинаның болгаш Сальвадорнуң дугайында бижий бергенде найыралдың бедик бодалдарын, тайбыңның чаагай утказарын долу үн-биле чугаалап турарлар.

Делегей кырында хөй-хөй чараш чурттар барын, ында сая-сая күштүг, соруктуг кижилер чурттап, демисежип турарын бижий бергенде тыва шүлүкчүлер совет кижилерниң өске бүгү улустарга ынаан, найыралдың илередип, боттарының интернационалчы шынарын көргүзүп, улустарның аразында ылгажыр чүве турбас, бүгү-ле кижилер шупту-ла өңнүктер, акы-дуңмалышкылар, эжишкилер боор турар деп бижип турарлар. Аныяк тыва литератураның интернационалчы чаа шынарын моон эскерип турар бис. Тыва чогаалчыларның чогаалдарында сиңнигип турар интернационалчы аялгалар ам үеде бистиң литератураның чаа чугула шынары болуп эгелээн.

Тыва литератураның ханы утказыг, чечен мергежилдиг чогаалдары чыл келген тудум өзүп, ооң ужун бистиң чогаалчыларывыстың чогаалдарынга калбак орук ажыттынып турар. Тыва чогаалчыларның акы-дуңма улустарның чогаалчылары-биле кады ажылдажылгазы калбарган. Тывага Москвадан болгаш Ленинградтан, Белоруссиядан болгаш Латвиядан, Польшадан болгаш Чехословакиядан, Якутиядан болгаш Хакасиядан чогаалчылар бо-ла кээр. Ооң түңнелинде чогаалчыларның, шүлүкчүлерниң аразында, литераторларның аразында харылзаа быжыгып турар. Шак мындыг харылзаалар национал литератураны хөгжүдеринге улуг идиглиг. Тыва чогаалчыларның чогаалдары орус дыл кырында Москва, Новосибирск хоорайларда кылын журналдарда үнүп турар апарган. Бо чорук тыва литератураны хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг.

Ооң-биле чергелештир тывада чурттап турар орус чогаалчылар, шүлүкчүлер чүгле боттарының чогаалдарын бижип турар эвес, харын тыва чогаалды хөгжүдеринге дузалыг ажыл болур очулгаларны кылып, ооң-биле тыва чогаалдарны орус дыл кырынга нептередиринге улуг ажылдарны кылгылаан болгаш ол чаагай чаңчыл моон соңгаар-даа үргүлчүлээр.

Октябрьның социалистиг улуг революциязының 50 чыл оюн улуг чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш бүгү чурт, Совет Эвилелиниң бүгү-ле улустары кызып ажылдап, чайынналчак чедиишкиннерни чедип ап турар. Ында тыва улустуң үлүү база-ла кирген. Бо херекке тыва литература база-ла киржип, Совет Тываның шынчы чоннарының өөрүшкүзүн хайныктырган. Ол чорук болза, революцияның ачызы-биле төрүттүнген литератураның, уран чүүлдүң эртинелери бүгү-ле чоннуу болуп турарының херечизи. Улуг революцияның ачызынга, ооң 50 чыл болуп турар оюнга хей-аът кирген тыва улустуң аныяк литературазы хүн келген тудум өзүп турары Октябрьның чырыткылыг хереллериниң чаагай салдары деп тыва чогаалчылар бижип, ажылдап турарлар.

О. САГАН-ООЛ,
Тыва АССР-ниң Чогаалчылар Эвилелиниң баштаар чериниң даргазы.

АМЫДЫРАЛ ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫРЫ—ПАРТИЙЖИ ХЕРЕК

Амыдырал-чуртталгага бараан болур ажыл бистиң амыдыралывыска улуг ужур-дузалыг. Совет өг-бүле бүгүдезиниң чаагай чоруу, кижилерниң сагыш-сеткил хөөнү, ажыл-ишчилерниң дыштаныр, өөренир, уруг-дарыын кижизидер хостуг үе-шагының хемчээ ол ажылды кайы хире эки шуудатканындан дыка хамааржыр.

СЭКП-ниң XXIII съездизи амыдырал хандырылгазын улус ажыл-агыйының бедик сайзыраңгай улуг адыры болдурар сорулганы салган. Ол съездиниң соонда эрткен үениң дургузунда чуртка химия аргалары-биле хеп арыглаар фабрикаларның, механизастаттынган хеп чуур черлерниң, павильоннарның, ательелерниң, комбинаттарның болгаш амыдырал хандырылгазынга бараан болур өске-даа бүдүрүлге черлериниң саны көвүдээн. Хоорайларның, көдээ черлерниң ажыл-ишчилеринге ачы-дуза чедирери илдең улгаткан.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чоннуң амыдырал хандырылгазын улам хөгжүдер хемчеглерниң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Аңаа үндүрген доктаалды «Правдага» чоокта чаа тайылбырлап парлаан. Ында чоннуң амыдырал хандырылгазының бүгү адырларын шалыпкын көдүрериниң аргаларын тодаргайлап айыткан. Бистиң экономикавыстың үзүк-соксаал чок өзүп турары аңаа эң таарымчалыг аргаларны тургузуп берип турар.

Амыдырал хандырылгазының ажылын удуртурун партия, совет органнары, министерстволар болгаш эргелелдер экижидер хүлээлгелиг. Республикаларга, крайларга болгаш областарга, хоорайларга, көдээ районнарга амыдырал хандырылгазының чаа бүдүрүлгелерин тударының, оларның ажылдап турарларын чаарттырының планнарын кылгаш, чоокку чылдарда боттандырар, оларның бүдүрүлге ажылдарын механизастаарын, ажылдаар аргазын сайзыраңгайжыдарын, ажылдаарының эң чогумчалыг, бедик культуралыг болурун чедип алыр херек. Амыдырал хандырылгазының удуртукчуларының хүлээнген ажылынга харыысалгазын бедитсе чогуур. Партия, профэвилел, комсомол организациялары, ажылчы чоннар депутаттарының Советтери, ажыл-агый органнары чоннуң амыдырал хандырылгазынга бараан болур ажылды сайзырадырын болгаш экижидерин боттарының ажыл-чорудулгазының чугула база бир участогу кылдыр көөр хүлээлгелиг деп, доктаалда чугулалап демдеглээн.

Төлевилеттинген программа чүгле амыдырал хандырылгазының ажылдакчыларының эвес, харын өске-даа хөй адырларның активчилериниң улуг күжениишкиннерин база салырын негеп турар. Ынчангаш партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээринге СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын массаларга калбаа-биле тайылбырлаары, а ажылчы чоннарның саналдарын, оларның чогаадыкчы бот идепкейин мерген ажыглаары кончуг чугула.

Донец, Днепропетровск, Иваново, Москва болгаш Ярославль областарның үлетпүр бүдүрүлгелери ажыктыг ажылды чорудуп эгелээн. Ында боттарының акша хөреңгилериниң күзели-биле боттарының коллективтериниң амыдырал хандырылгазынга бараан болур ательелерин, мастерскаяларны, хүлээп алышкын черлерин тургузуп турар. Ол кончуг таарымчалыг: кижилер ажылдаар черинче бар чыда ийикпе ажылдан кел чоруй, артык шүүдел үндүрбейн, амыдырал хандырылгазынга бараан болур черлерниң ачы-дузазын ажыглап, үе-шагын анаа-ла орук аайы-биле камнап ап турар. Ындыг дуржулганы деткиири чөптүг.

Амыдырал хандырылгазының бүдүрүлге черлериниң четкизин көдээге хөгжүдеринче онза кичээнгей салза чогуур. Күрүнең аңаа хөй акша-хөреңгини үндүрүп берип турар. Ооң-биле катай чер-черниң курлавырларын база улам эки ажыглаар херек. Сөөлгү чылдарда колхоз, совхозтарның экономиказы илдең быжыккан. Ам оларның хөй культура-амыдыралдың чүүл-бүрү тудугларын кылып шыдаар. Ындыг турбуже кижилерниң амыдырал-чуртталга байдалын экижидеринче чамдык ажыл-агый удуртукчуларының шоолуг сагыш салбайн турарының дугайында «Правдага» медээлер кээп турар. Боттарының хөреңгилериниң күзели-биле колхоз, совхозтарның чунар бажыңнарны, амыдырал хандырылгазынга бараан болур комбинаттарны болгаш павильоннарны тударын база амыдырал хандырылгазынга бараан болур бүдүрүлге черлеринге кэрээ ёзугаар бажың-балгат, транспорт берип турарын партия, совет, ажыл-агый органнары чедип алза чогуур.

Бөгүн ажылчы чоннарның негелде-хереглелдерин хандырары ус-тывышчы арга-биле ажылдаар бүдүрүлгелиг мастерскаялар, ательелер хемчээнге өйлешпестей берген. Амыдырал хандырылгазынга бараан болур ажылды сайзырадырының эң чугула негелдези — механизация биле автоматизация болуп турар. Аңаа холбаштыр амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелеринге бээр дериглер бүдүрүп бээриниң чагыглары үлетпүрде келген. Ындыг турбуже тудуг, орук болгаш коммунал хандырылгазының машиналарын тудуп тургузарының, Чиик болгаш чем үлетпүрүнүң, амыдырал хандырылгазының приборларын тудуп тургузарының, Аар, энергетика болгаш транспорт машиналарын тудуп тургузарының, Ужар чүүл үлетпүрүнүң министерстволары күрүне даалгаларын багай күүседип турар. Ол министерстволарның коллегиялары ук чагыгларның күүсеттинмейн турар чылдагааннарының ужурун соңгаарлатпайн тывар болгаш амыдырал хандырылгазынга бараан болур дериглер бүдүрүп үндүрерин дүргедедир ужурлуг.

Амыдырал хандырылгазынга бараан болур ажылдың эң чидиг негелделериниң бирээзи — кадрлар дугайында айтырыг болгай. Өске черлерге буурап дүшкен, улус ажыл-агыйының ол адырынга ажылдаар тускай белеткели, дуржулгазы, мергежили-даа чок кижилерни амыдырал хандырылгазынга бараан болур организацияларның, бүдүрүлгелерниң удуртукчуларынга олуртуп каар таарымча чок чаңчыл ажыл-ишке улуг хораны чедирип турар. Чоннуң амыдырал хандырылгазынга чедиишкинниг бараан болуру кадрларны шилип алырындан шиитпирлиг хемчээлдии-биле хамааржыр, — ол ажылче билиглиг, бот идепкейлиг, ак сеткилдиг болгаш эрестиг ажылдакчыларны чоруткан турар ужурлуг. Чуртта тускай өөредилге черлериниң, курстарның, өөредилге-бүдүрүлге комбинаттарының четкизи калбарып турар. Амыдырал хандырылгазының эргелелдери амыдырал хандырылгазынга бараан болур ажыл-ишке өөренип алырының пропагандазын аныяктарның ортузунга партия, профэвилел, комсомол организацияларының дузазы-биле шуудаткаш, ол ажылдарның ниитилелге улуг ужур-дузалыын илергейлээр сорулгалыг.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ук доктаалында амыдырал хандырылгазының ажыл-ишчилерниң шалыңын улгаттырар арганы бээр хемчеглерни айыткан. Ам бүдүрүлгениң экономика талазы-биле чогумчалыг болурун, ажылдың шынарын болгаш амыдырал хандырылгазының культуразын бедидеринге улам таарымчалыг материалдыг идиг бээрин ажыглап болур аргаларны ажыл-агый удуртукчуларынга, партия, профэвилел организацияларынга берген. Ооң-биле чергелештир амыдырал хандырылгазының коллективтеринге политиктиг кижизидилге ажылын күштелдирери кончуг чугула. Олчаарган, ажылын багай шынарлыг кылыр, бараан болган кижилерни хүндүлевес чаңчылдар-биле шыңгыы демисел чорудары шын болур. Амыдырал хандырылгазынга бараан болур бүдүрүлге бүрүзүнге совет кижилерни хүлээп алыры өөрүшкүлүг, чагыгларны күүседири шалыпкын, ээлдек болгаш сагыш човангыр болган турзун!

Амыдырал хандырылгазының ажылдакчылары Улуг Октябрьның чартык чүс чыл оюн төлептиг уткуурунга чурттуң бүгү ажыл-ишчилери-биле база бир дөмей белеткенип турар. Чоннуң амыдырал хандырылгазынга бараан болур ажылды улам сайзырадыры Социалистиг Төрээн чуртка, боттарының улузунга оларның белээ болур.

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

ЧЕР-ЧЕРДЕН

Шаңнарда хайнышкын

«Тииледеев» совхозтуң тоску бригадазының шаңында бо хүннерде юбилейлиг чылдың дүжүдүн кыска хуусаада чидириг чокка ажаап алыр дээш ажыл-иш дүн-хүн чок хайынган. Чер чырыыры билек-ле эрес соруктуг комбайнерлер боттарының «хөлгелерин» диңмиттелдир ажылдадыпкаш, хүн үнер талада делгем ховуда дүжүт «далайынче» эжиндирип кириптерлер.

Хову корабльдериниң эрткен черлеринге саваң хөпээн-хөпээни-биле чыткылап каар. Комбайннар-биле кожалаштыр автомашиналар база чоруптар. Оларның башкарыкчылары машиналарынга тарааны комбайннардан чык долу кылдыр иштеп алгаш, шаңга караңнады халдып келгилээр. Ынчаарга ол машиналарның чүъгүн бүжүрери-биле хып дээн чалыы кыстар манаан турар. Хөглүг ыр, хөктүг баштактары-биле соруктуг кириишкинниг ажылдап, машиналарның тараазын олар чолаачылар ужуражып, хөөрежип четтикпээнде-ле, дүжүрүп кааптарлар.

Ол хөглүг болгаш шалыпкын ишчилер—Кызылдың башкы институдунуң студентилери-дир, олар артында-ла ийи ээлчег-биле ажылдаар. Шаңга кызыл-тастың кырлаң чалы шак бүргээнде-ле немежир. Ынчалза-даа бир ужунда тургускан чүдүрүкчү транспортёрлер база-ла үзүк чокка ажылдап, ээлчештир тургулапкан, машиналар кырынче алдын агымны шууштуруп-ла турар.

А ховуда комбайннар уурук-суурук өскеп-бадып, бышкан тарааны бункерлеринче төнчү чокка савалап-ла турар. Чамдыкта автомашиналар ону ап четтикпейн баарга, комбайнерлер боттары шаңга халдып келгилээш, машиналар кырынче тарааны шуут-ла төө бүлгүреүлепкеш, ыңай боорлар. Маңаа Кызылдың № 2 АТА-зының күчүлүг ЗИЛ-деринде олургулапкан эрестиг эрлерниң кызымак ажылын демдеглээр херек.

Тоску бригада 2 муң ажыг гектар тарааны ажаар, бо ажыл ам-даа орту кирбээн. Ынчалза-даа хүннерниң-не долузу-биле ажыглап тургаш, ажаап алышкынны кыска хуусаада доозарынга мында кижи бүрүзү быжыг шиитпирлиг. Чүге дээрге ылаңгыя комбайнерлер Өлзей-оол, Оттук-оол, Кызыл-оол, Ленский болгаш өскелер-даа дег кижилер турда чедиишкин чугаажок хандыртынар.

В. САГАН-ООЛ.

* * *

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң төп шаңында ажыл кидин калбарган. Мында тараа хөйүбиле кирип үргүлчүлеевишаан. Ону арыглаар, дүжүрер, чүдүрер ажылдарда 30 ажыг аныяк уруглар үш ээлчег-биле ажылдап турар.

Тараа арыглаар, кургадыр машиналар бүдүн хонукта ажылдап келир. Колхоз күрүнеге 300 тоннадан эвээш эвес тарааны садар хүлээлгелиг, ону чүгле долузу-биле эвес, харын ажыр күүседириниң бүгү аргалары бар. Тараа арыглаар машиналарда С. Содунам, Н. Дамдың-оол үзүктел чок ажылдап, нормазын үргүлчү 150 хуу күүседип турарлар.

Комсомолчу аныяктардан С. Сундуй, Б. Самбу-Хөө, Б. Комбужап оларның эш-өөрүнге үлегерлиг ажылдап турарын демдеглевес аргажок. Ооң-биле кады улуг назылыг П. Барыңмаа, М. Кокпан оларның ажыл нормазын үргүлчү 115—120 хуу күүседип турарын айтыр херек.

Колхоз шаңының ажыл-ишчилери Төрээн чуртунуң мурнунга колхозунуң мурнундан алдынган хүлээлгени чедиишкинниг күүседир дээш юбилейлиг чылдың соруук кирген хөөнү-биле ажылдап турарлар.

С. НАМЧАН.

Чедиишкинни быжыглаан

Республика типографиязының парлаар цегинде М. Маландинага удуртукан парлакчыларның 10 кижилиг бригадазы цехтиң бригадалар аразының юбилей байырлалынга алдаржыткан социалистиг чарыжынга киришкеш, чыл эгезинден бээр боттарынга алган хүлээлгелерин ай санында доктаамал ажыр күүседип келгенинден, цехтиң мурнакчы бригадазының бирээзи болуп турар.

Олар эрткен айның бүдүрүлге планын 125 хууга күүсеткеш, мурнуку айларда күш-ажылчы чедиишкиннерин база катап быжыглаан. Бригаданың парлакчыларындан август айның планын эштер М. Михайлина—113, А. Белозерцева—117, И. Пономарева—142 хууларга күүсеткилээш, бригаданың тергиинneri болганнар.

Бригаданың парлакчылары үшкү кварталдың шиитпирлиг айы — сентябрьның бүдүрүлге онаалдазын долдур күүседир дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

ШЕВЕР ХОЛДАР

Совет күрүнениң үндезилеттинип тургустунганындан бээр чартык чүс чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкинниг ужуражыр дээш дааранылга комбинадының коллективи социалистиг чарышты калбартып, кызымаккай ажылдап келген.

Комбинаттың ажыл-ишчи кижилериниң чүткүлдүг ажылдааның түңнелинде бүдүрүлге айлар болгаш кварталдар программаларын чедиишкинниг күүседип, республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи болуп турар.

Бо хоочун бүдүрүлге сес айның бүдүрүлге онаалдазын база-ла бедик көргүзүглүг күүсеткен. Эрткен август айда 23 муң рубльдиң янзы-бүрү дааранылга кылыгларын бүдүрериниң планнааш, херек кырында 24700 рубльдиң продукциязын даараан. Ынчангаш комбинат августуң улуун 107,4 хуу күүсеткеш, мурнуку айларның күш-ажылчы чедиишкиннерин быжыглаан.

Чаржып турар сес бригадаларның аразындан августа бирги, ийиги болгаш чедиги бригадалар дээре түңнелдерлиг болганнар.

Коммунист, бригадир-мастер Елена Павловна Васильеваның удуртканы хевең кылыглар даараар бирги бригада эрткен айның планын 105,5 хуу күүсеткен. Дааранықчылар Рая Шербинина—146, Нина Нугуурак—127, Раиса Мусаева — 133 хуу чедиргеш, бригаданың шалыпчылары болганнар.

Комсомолчу бригадир-мастер Людмила Столяренконуң удуртканы херээжен кижилерге улуг-биче, чайгы болгаш кышкы платьелер даараар № 7 бригада августуң ажыл планын 103 хуу күүсеткеш, чарыштың ийиги черин алган. Дааранықчылардан Ольга Абросимова планын—122, Анна Фунтикова — 108, Зинаида Еловская —129 хуу күүсеткеш, ажыл-ишчи чорууп көргүскеннер.

Дааранықчылар ам сентябрьның бүдүрүлге планын эң бедик көргүзүглүг күүседир, үшкү кварталдың шиитпирлиг айын чедиишкинниг доозарын онзалап көрүп, каш дапкыр улуг күжениишкин-биле ажылдап турарлар.

С. ТАМЧАЙ.

Дарый чайладыр

Ак-Туруг суурда аныяктар-даа хөй, ында комсомол организациязы база бар. Бо суурда аныяктар ортузунга ажыл эң-не кулу деңнелде. Ол чүден көстүрүл дээрге, комсомол организациязы хава солунну чаңгыс-даа катап үндүрбээн, аныяктарның дыштанылга кежээлерин эртирбестээн, спортчу маргылдаалар болбайн турар.

Суурда комсомол ажылын диргизери ында комсомол комитединден негеттинип турар.

Н. ШОЙДАА.

Ак-Туруг суур.

А. Новотныйның чугаазы

ПРАГА. (СЭТА). Бүгү чүве шупту месилдежиишкин чок хөгжүүрүнче бар чыдар деп билир болза частырыг болур ийик.

Вьетнамда чүү болуп турарын билир, Чоокку Чөөн чүкке израиль агрессияның чүү ужурлуг болганын билир бис. Чоокку Чөөн чүкке чугааның ужуру талыгыр политиктиг сорулганы чедип алыр дээн, баш бурунгаар бодалдыг халдаашкын болган дугайында болуп турган деп чүвени билир болгай бис. Ол халдаашкынның чогум сорулгазы араб делегейниң депшилгелиг күштерин базарында турган. КАР-га эргилде кылыр дээш сойгалаткан оралдажышкын ооң база бир херечизи болган деп ЧКП ТК-ның Бирги секретары, ЧССР-ниң президентизи А. Новотный медеглээн.

Бодунуң Югославияга чоруп турганын, президент Тито-биле болгаш өске-даа югослав ажылдакчылар-биле чугаалажыышкыннар кылганын чугаалааш, А. Новотный мынча дээн: ЧКП делегейниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкининге кончуг идепкейлиг ажылды чорудуп, үндүрген шиитпирлерни амыдыралга боттандырарынга киржип турар.

КЕНИЯ. Виктория хөлдүң эриинде Кисуму деп далай өртээли хоорайда госпиталь тудуу дооступ турар. Ону Совет Эвилелиниң дузазы-биле тудуп турар. Эмнелге черниң кол бажыңының корпустары — терапия, кезип эмнээр, уруглар салбыры болгаш халдавырлыг аарыглар эмнээр салбыр, поликлиника, өске-даа объектилер туттунган.

Эптелге болгаш шеверлел ажылдары кидин түлүк чоруп турар.

ЧУРУКТА: госпитальдың кол корпузунуң ниити аян-шинчизи.

Фото С. КУЛИКТИИ.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ДАШТЫКЫДА

БИСТИҢ ӨҢНҮКТЕРИВИСТИИНДЕ

ЛЕНИНЧИ ЧЕРЛЕРНИ ДУРГААР

ВАРШАВА. Делегей пролетариадының баштыңчызы В. И. Ленин 1912—1914 чылдарда Польшаның мурнуу талазынга чурттап, ажылдап турган. В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганын, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн демдеглээри-биле аңаа ленинчи черлерни дургаар чоруп эртер туристчи найырал рейдизи эгелээн. Рейдиниң киржикчилери алды хүн дургузунда Татры дагларын эртер, Поронинога, Новый Торгка болгаш өске-даа черлерге баар. Спортчу эң улуг хемчээлдиг ол ажылга он-он муң автомобильчилер, мотоциклчилер, чадаг-тергежилер, чадаг туристер киржип турар.

КРЕКИНГ ДЕРИИ

БУХАРЕСТ. Бразиниң (Румыния) нефть-химия комбинадында техниканың эң сөөлгү чедиишкиннерин ёзугаар дериттинген, нефть арыглаарын дүргедедириниң дерии ажыглалда кирген. Аңаа чылдың-на миллион ажыг тонна аар нефть продуктуларын бензин, дизель хөделдирер кываң чүүл, нефть химиязынга ажыглаар чүүл-бүрү чиг эт кылдыр болбаазырадыр. Ооң түңнелинде республиканың эң улуг бүдүрүлге черлериниң бирээзи ол комбинаттың чылда бүдүрер ниити продукциязы 33 хуу чедир көвүдээр.

ВЕНГР ТАРААЧЫННАРНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

БУДАПЕШТ. Будапештиде 66-гы венгр көдээ ажыл-агый делгелгезинге Венгрияның он чурттакчызының бирээзи—1 миллион ажыг кижи келген. Ол делгелге венгр социалистиг көдээ ажыл-агыйның сөөлгү чылдар дургузунда чедиишкиннерин, үлетпүр-биле ооң сырый харылзаазын көргүскен, мурнакчы дуржулга солчур чер болу берген. Делгелгеге ГДР, ЧССР, Болгария, Польша, Югославия, Совет Эвилели киришкен.

УЛУГ ОКТЯБРЬГА БАРААЛГАТКАН

УЛАН-БАТОР. Маңаа Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга бараалгаткан улусчу улуг байырлал — шүлүглел хүнү болган. Төрээн чурт дугайында, моол-совет быжыг найыралдың, Улуг Октябрьның дугайында чаа шүлүктер номчуттунган. Стадионга национал хүреш, чиик атлетика маргылдаалары, бут бөмбүүнүң оюннары болган.

ДЕМИР ОРУКЧУЛАР БАЙЫРЛАЛЫ

ПРАГА. Чурттуң каң оруктарының ажылдакчыларының 250 муң кижилиг хүрээлеңи демир орукчулар хүнүн демдеглээн. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышка эң эки түңнелдерни чедип алган коллективтерге дээди шаңналдарны тывыскан.

ЗАГРЕБ ЯРМАРКАЗЫ

БЕЛГРАД. Загребке делегейниң чаңчылчаан ярмарказы ажыттынган. Аңаа 56 чурт киришкен. 6 муң ажыг югослав болгаш даштыкы бүдүрүлге черлери экономиканың чүүл-бүрү адырларының продукция хевирлерин делгеп көргүскен.

(СЭТА).

АКЫ-ДУҢМА ДЕМ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ГАВАНА. Маңаа атом энергиязын тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели биле Куба Республиканың аразынга дем каттыштырылгазының дугайында дугуржулгага ат салдынган.

Дугуржулгада улус ажыл-агыйынга атом энергиязын ажыглаар талазы-биле шинчилел ажылдарын Кубага организастаары болгаш чорудары, эртем, инженер кадрларын белеткээри дөзевилеттинген. (СЭТА).

◆

НАТО-ДАН ҮНЕРИНЧЕ КЫЙГЫРЫГ

ПАРИЖ. (СЭТА). «Францияның соңгу-атлантика блогундан үнер өйү келген; бистиң иштики политикавыска ол черле ажыктыг болур»—деп сурагдыг политиктиг ажылдакчы Луи Валлон неделя санында үнер «Нотр республик» журналга бижээн.

Ужурун бодап көөрге, Франция НАТО деп шериг организациязындан үнгеш, соңгу-атлантика эвилелинден 1969 чылда үнер ужурлуг. Францияның политиказы Совет Эвилелиниң талазындан аңаа кандыг-даа айыыл чок деп чүвеге хөй чылдар дургузунда үндезиленип келген деп, автор оон ыңай бижээн. Ындыг турбуже америк холгаарлаашкын аңаа чагыртырындан өйталап турар өске-даа чурттар-биле бир дөмей кылдыр көрүп, Францияның хосталгазынга болгаш хамаарышпас чоруунга уржук таварыштырып турар деп, Баллон демдеглээн.

◆

АМЕРНИҢ ӨЛГЕНИ

КАИР. (СЭТА). Каттышкан Араб Республиканың оралакчы президентизи болгаш чепсектиг күштериниң кол командылакчызының оралакчызы турган маршал Абдель Хаким Амер амытынга четтингеш өлген деп, национал удуртулга министерствозунуң медеглелин барымдаа болдургаш, МЕН агентилел дыңнаткан.

ЧАА ЁЗУЛАЛДАРНЫ—АМЫДЫРАЛЧЕ

КОММУНИЗМЧЕ шилчилге чүгле бүдүрүлгениң бедик деңнелдиг болурун эвес, харын эргиниң артынчыларындан чайлаан, чаа кижиниң, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр, коммунистиг моральдыг болгаш мировоззрениелиг, коммунистиг мөзүлүг болгаш аажы-чаңчылдарлыг кижиниң хевирлеттинген турарын негээр.

Бистиң чуртувуста чаа совет ёзулалдар ынчангаш тыптып келген болгаш амыдыралда ыяк дөстелип, чаа улусчу байырлалдар тургустунуп турар. Олар социалистиг ёзуга, совет амыдыралдан дазылданып, оон ханы үндезилеттинген.

Кижи төрүттүнгени, ооң бот-тускайлаң амыдырап эгелээни, өгленгени, орукшудулга ышкаш болуушкуннарны онза ёзулалдар-биле демдеглээри хөй улустарга шагдан тура чаңчыл апарган. Ол болуушкуннар хүндүткелдиг байырлалчы, хөглүг, а орукшудулгалар — кажыыдалдыг ёзулалдар-биле демдеглеттинип келген. Эрткен үеде ол болуушкуннарны эрттирерин шажынчылар башкарар турган.

Ындыг шажынчы ёзулалдар болгаш байырлалдар кижилерниң сагыш-сеткилинге салдарлыг болур, ону өөрүнчүг ийикпе муңгараанчыг кылдыр хөөн киирер сорулгалыг чораан. Шажын кижилерниң сагыш-сеткилинге бодунуң салдарлыг болурун чедип албышаан, чоннү төөредирин оралдажыр ооң дарлакчы аңгыларга хамаарылгалыы, бараан болуп чорааны оон база көзүлдүр илереп келген.

Октябрь соонда ажылчы чоннар шажындан массалыы-биле чайлап эгелээн. Ол болуушкун шажынчы ёзулалдар-биле болгаш байырлалдар-биле холбашкан эрги чаңчылдарга тоогулуг аштырышкынны таварыштырган.

Ынчалзажок эргиниң артышкыннары ам-даа бар. Бистиң чуртувустуң чонунуң аразында шажынга чүдүүрлер база бар. Ынчангаш олар болганчок-ла хүрээ-хиитке барып, уругларынга сагыл четтиртир болгаш өске-даа шажынчы ёзулалдар кылырынга төөреттирип турар.

БИСТИҢ амыдырал-чуртталгавыска чаа байырлалдарны болгаш ёзулалдарны эрттирериvистиң төлептиг чылдагааннары уруг-дарыгның төрүттүнгени, өгленишкин, орукшудулга, паспорт тыпсыры, уругларның школага өөренип эгелээн баштайгы хүнү, ажыл-ишчи амыдырал тудуп эгелээни, Совет Арминяже үделге, ажыл-ишчи болгаш өг-бүлениң юбилейлери, орус «Хадыңчыгаш» байырлалы, «Кышты үдээри» болгаш оон-даа өске чугула болуушкуннар болуп турар.

Бистиң революстуг, ажыл-ишчи, өг-бүле өөрүшкүзү — кандыг-даа байырлалывыс кижилерни мораль талазы-биле бедик шынарлыг кылдыр кижизидер, амыдырал-чуртталганың коммунистиг мөзүлүг кылдыр хевирлеттинеринге дуза чедирер болгаш эргиниң артынчылары — өөнчүзүрек психология-биле, мораль-биле, эргижирээн ёзу-чаңчылдар, шажынчы чүдүлге-биле демисежир сорулгалыг.

Каа-Хем, Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Таңды районнарга болгаш Кызыл хоорайга орус «Хадыңчыгаш», «Кыш үделгези» деп байырлалдарны, уруглар төрүттүнгениниң бүрүткээриниң, паспорттар тыпсырының, орукшудулганың, комсомолчу куда дүжүрериниң ёзулалдарын ам ийи чыл дургузунда эрттирип келген. Барыын-Хемчик районнуң клуб коллективтери өг-бүлелер кежээлерин, концерттерни эрттирерин чаңчылчыдып турар.

Ол байырлалдар биле ёзулалдарның чаа нептереп эгелеп турары ол. Ынчангаш чоннуң эгелээшкини-биле тыптып келген бүгү чаагай ёзулал, байырлалдарны нептередирин ылап деткиири, эки чүүл бүрүзүн эскерип, амыдыралга ажыглаары кончуг чугула.

Бо айтырыгга ЗАГС бюроларының, паспорт столдарының, шериг комиссариаттарының ажылдакчылары, профэвилел болгаш комсомол организациялары, көдээ клубтар, Культура бажыңнары чугула рольдуг болур сорулгалыг. Хамаатыларның байдалының актыларын бижиири — күрүнениң чугула херээ болгай. Ынчангаш актыны чүгле бижип каары эвес, харын оларны идея талазы-биле ылап утка-шынарлыг болдурары, совет кижилерниң угаан-бодал амыдыралының кайгамчык чаражын онза ёзулал-биле илередип көргүзери, этика болгаш эстетика талазы-биле оларның хереглелдерин хандырары чугула.

КИЖИ ТӨРҮТТҮНГЕН!... деп медээ дыңналыр. Ада-ие кызыгаар чок өөрүүр. Уругнуң төрүттүнгени үезин, ооң адын болгаш өске-даа барымдааларын, херечилелдерни ада-иеге майык ёзугаар бүрүткээш тыпсып бээри тускай чурумнуг-даа бол, ону кылыры утка-шынар талазы-биле ёзулал, хүндүткелдиг, турасқаалдыг, бүгү назыда уттундурбас болган турар ужурлуг.

Бүрүткел кылырының хүндүткелдиг ёзулалын ЗАГС бюрозунуң албан черинге, божулга бажыңынга, клубка-даа эрттирип болур.

ЗАГС бюроларының ажылдакчылары төрүттүнген уругларын документилерге бүрүткээриниң ёзулалын кылырда ада-иелерге документилерни тыпсып бээрин Культура бажыңынга ийикпе көдээ клубка эрттирериниң хүнүн, шагын олар-биле дугуржуп алыр. оларны ёзулалдың программазы-биле таныштырар, төрелдериниң, өңнүктериниң оларның кымнарны чалаксаарын тодаргайлаар, оларның адрезин бижип алыр. Ёзулал эрттирер дугайын байырлалдың кол кижилериниң ажылдап турар черлеринге тодаргайлап дыңнадыр. Оларның ажылдап турар черлери төрүттүнген уругга бээр белектерин белеткеп алыр.

Чалалга билеттерин тарадыр. Оларның утказы мындыг янзылыг болур:

«Хүндүлүг ада-ие! Өг-бүлеңерде кижи төрүттүнген—кайгамчыктыг улуг болуушкун болган-дыр. Ол чүгле Силерге эвес, харын бүгү совет улуска өөрүнчүг болгай».

Аргалыг болза чалалга билединге чаштың чуруун көргүзүп каар. Ол чуруктуң адаанга сурагжаан мындыг ыр состерин бижиир:

«Алдын хүнүм хүннеп турзун!
Аяс дээрим каацнап турзун!
Авам база чурттап турзун!
А мен база чурттап чоруууйн!»

Чалалга билеттерин ада-иениң төрелдеринге болгаш өңнүктеринге база чорудуп бээр. Доктааткан хүнде ада-ие болгаш аалчылар шупту клубка келир. Оларга «Уруглар — бистиң өөрүшкүвүс» деп делгелге организастааш, клубтуң фойезинге тургузуп берип болур. Аргалыг болза, ойнаарактар болгаш чаштарның бараанңарын тускай садарын, чаш уругну кижизидериниң дугайында номнар садарын организастап болур.

Иелер көргүзүглер кылып, сценаже үнеринге белеткенип ап болур кылдыр клубка уруглуг иелер өрээлин дерип тургускан турар. Көрүкчүлер залынче кирер эжик хаагдыг турар. Үр манатканшактың келгени ам-на эгелээр! Залче мооралаңар деп бүгүдени чалаан үн дыңналыр. Баштай чаштарның ада-иелери, оларның соон дарый чалатканнарның шуптузу киргеш, олуттарын ээлээр. Пионерлерниң байыр чедирерин организастаза эки. Байырлалдыг ёзулалды ооң соонда ол черниң Совединиң депутады ийикпе күүсеком даргазы ажыдар. ЗАГС бюрозунуң ажылдакчызы уруг төрүттүнгениниң дугайында актыны номчуп дыңнадыр.

Депутат ада-иелерге уруг төрүттүнгениниң дугайында херечиледи тутсуп бээр, оларга байыр чедиргеш, бистиң Төрээн чуртувустуң магалыг хамаатызы кылдыр уруун кижизидерин оларга күзээр. Ада-иелерниң өңнүктери, эш-өөрү болгаш оон-даа өскелер байыр чедирер. Олар чаштарга бээр белектерин ада-иелерге тутсуп бээр. Чугааларның допчу, чалгааранчыг эвес болган турарын бодаар херек.

Ада-иелер бүгүдеге байыр чедирер. Байырлалдыг ёзулал доозулган соонда шупту фойеже ийикпе «дой залы» дээр өрээлче чоруптар.

ХӨЙ ЧАРАШ КӨРГҮЗҮГЛЕРНИ КЫЛЫП БОЛУР. Чижээлээрге, ада-ие оглун Павел деп адаар дээн, ону клубка турганнар билип каан диник. Ынчан ЗАГС бюрозунуң ажылдакчызы уруг төрүттүнгениниң дугайында херечиледи номчуп берип тура, Павел деп атты адаарга, ол ат сцена кырынга чүзүн-бүрүн өңнүг лампочкаларда чырый хона бээр. Ада-ие клубка өөрүп четтирдивис дээр.

Байырлалдыг ёзулал эрттиргениниң шуптузун магнитофон плёнказынга бижиткеш, ону бичии кижиге белек кылдыр ада-иелерге бээр.

Уруг төрүттүнгенин ыяш олуртуру-биле демдеглээри эң нептерецгей чаңчыл болу берген. Клуб чанынга ийикпе кудумчу дургаар аллея болган турарын бодап, ыяштар тарып олуртур. Ыяштар тарып олуртуру уруглар төрүттүнгенин бүрүткээриниң ёзулалын кылырын доозарының эң чараш аргазы болур.

Чер болганда чаа ёзулалдар эрттирери коммунистиг ниитилелдиң тургузукчуларын, ылаңгыя аныяк салгаалды идеология, эстетика, этика талазы-биле кижизидер — ниити, чаңгыс аай эчне сорулгалыг.

(Эгези. Төнчүзү 4-кү арында).

БЕДИК АТ ДЭЭШ

Кызылдың амыдырал хандырылга комбинадының базаар шөлүнде № 1 салбыры (эргелекчизи А. Кузнецова) юбилей чылының байырлалынга алдаржыткан социалистиг чарышка 26 кварталда салбырны кыйгырган. Чыл эгезинден бээр күжениишкинниг ажылдап, ай санында ажыл үлүүн күүседип келгеш, ол коллектив комбинаттың дээре ажылдыг коллективи болу берген. Ылаңгыя дааранылга салбыры беш чылдың ийиги чылының баштайгы чартыының бүдүрүлге программазын 118 хуу күүсеткеш, чедиишкинниг болган.

Дааранықчылар августа 250 муң рубльдиң янзы-бүрү хемчээлдиг платьезин болгаш өске-даа чүүлдүң кылыгларын пландан 30 муң рубльге ажыр кылган. Ол айның бүдүрүлге онаалдазы 101 хуу күүсеттинген.

Салбырның бригадалар аразынга чарыжынга августа А. Золотухинаның удурткан херээжен улустуң платьезин даараар бригадазы боттарынга алган онаалдазын 120 хуу күүсеткеш, мурнуку одуругже үнген. Дааранықчылардан бригадир А. Золотухина 130, Н. Логинова, Л. Остапенко олар кижи бүрүзү планын 115—120 хуу чедирген.

Бо бригада юбилей байырлалының бүдүүзүнде коммунистиг күш-ажылдың бригадазының бедик адын чаалап алыр дээш демисежип турар. Ынчангаш олар чыл эгезинден бээр бүдүрүлге онаалдаларын ай санында долдур күүседип келген болгаш бир-даа катап үрей даарап көрбээн.

Найыралдыг коллектив чүгле бүдүрүлге даалгаларын эки күүседип турары-биле кызыгаарлатынмайн турар. Коллективтиң кежигүннери хөй-нийти ажылынга идепкейлиг киржип, хууда амыдырал-чуртталгазынга база үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

Амыдырал хандырылгазының ажыл-ишчилери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының байырлалының бүдүүзүнде коммунистиг күш-ажылдың бригадазының бедик адын чаалап алырының бүгү аргалары бар деп, салбырның эргелекчизи бадыткап турар.

С. ТАМЧАЙ.

ЭСКЕТ ЧОК КИЖИЛЕР

Көк-Хаак суурда колхоз конторазынга эртен эрте чеде берген мен. Школа ажыттынар деп барган бачым үе турган. Ынчангаш парторгтуң кабинединде кижиниң хөйү аажок. Уруглары школага, интернатка кииреринин дугайын чугаалажып келген ада-иелер ол-дур. Коридорга чоруп тургаш, кулаам уунга ивигилиг маргышкан үннер дыңнадым:

— Любовь Бүльчүкеевна! Мени силер база дыңнап көрүңерден?

— Георгий Андреевич! Силерниң ол чүңерил ынчаш: «чакпылыл ажы-төл, тоянчы кижилер» уруг-дарыы хамаанчок, боттарывыс колхозчуларывыс уругдарывын безин интернатка киирип чадажып тур бие» деп аан.

Бо чугаа чоруп турда, өрээлге кире бердим. Партия организациязының секретарының столунуң кыдыында долу мага-боттуг, кижи ортузу хире назылыг херээжен кижи тур. Ооң карактары парторг Прончатовтан адырлыр-даа хире чок.

— Мен чүвениң ужурун билбейн эдипкен-дир мен, Люба—деп парторг чугаазын оожумнады каавыткаш: — сандайга олуруп көр. Чай чок-даа бол, чугаалажып, сүмележип көрээли—дейдир.

Дарга ынча дээри билек, демги не сагыжы оожургакседаан хире, сандайга олура чугаалай-дыр:

— Силерден чаңгыс дилээм олдур, мени бөгүн салып көрүңер, Сарыг-Сеп баргаш, оолду интернатка тургузар кылдыр чугаалажып алыйын.

— Ынчаалыңар харын, ажырбас. Мен силерге бо удаада дуза чедириптерим берге-дир. Бодуңарның безин үш кижиңерни интернатка киирген болгай силер—деп, дарга демгиже көре-көре ыыттады...

Ажыы-биле чугаалаарга, канчаар-даа кызыткаш, чүвениң ужурун тып чадап каан мен. Ол не үне бээрге, парторгтан ылавылап айтырдым:

— Чүү оолдуң дугайында чугаа чоруп турганы ол ирги? Ужурун тыппадым.

— Ол дээрге аалдар кезип чораан оол-дур ийин. Иези мүн-не бар. Оозу база турум чурттап турар чери чок. Оол боду Белбейге школага кыштаан — деп, парторг тайылбырлап эгелээн. Оон ыңайга төөгүнү демги угбайның боду-биле беседалашканым соонда билип алдым.

Оолдуң адын Коля дээр. Чазын школа тарааары билек Коля кайнаар-даа баар аайын тыппайн, ажин эдерип, Көк-Хаак суурга келген. Ол эжи дээрге, 8 уруглуг ада-ие Чуданы болгаш Любовь Орустуктарның оглу. Чүвени чедир билбес чамдык кижилер «артык хырынның» херээ чүл кылдыр бодаар ийик. Орустуктар ындыг эвес улус болган. Оң хар ажа берген оолдуң херегээр чүзү чок боорул! Коляны олар чүгле өөнге тургузуп, ажаап-карактап алган эвес, харын-даа чаа идик-хепти безин садып берген. Люба угбай чоорту бодунуң оолдары ышкаш, Коляны иезиг эриг баары-биле чылыдыпкан. Ол дээрге, ажы-төл—аас-кежии деп санаар кижилерниң бирээзи. Чайын бир-ле катап. Коляның төрээн иезин улустан айтырып чораш ужуражы бергеш, оглунуң дугайын не ёзузу-биле чугаалаан. Төрүп каап иези кижи оглунуң дугайын сонуургаар, өгге чайладып, ажаап азырап келгени дээш өөрүп четтиргенин илередир боор кылдыр ол бодаан. Коляның иези оглунуң дугайында ол медээни хаайынга-даа какпааны Любовь Бүлчүкеевнаны мырыңай кайгаткан.

— Черле ындыг оол ышкажыл! «Совет Тывада» даайының аалынга турар-ла чүве. Ам тоянып чоруур чүвени канчаар ону!

Чугаа ооң-биле доозулган. Күс келген. Орустуктарның тоску оглу оору-биле кады өөренир апарган. Шак-ла ол өйде мен таварышканым ол. Бистиң таваржып турарывыс эртенинде Любовь Бүльчүкеевна биле Чуданды Дүктүжеевич уругларының үжүн (ооң иштинде Коля база бар) Сарыг-Септиң школа-интернадында аппарып каан болган.

Орустуктуглардың өг-бүлезиниң иштин-биле таныштырып көрейн. Улуг оглу Борис — шериг албанында, Галина — Абакан институдунда даштыкы дылдар факультединде өөренип турар. Надя биле Володя Орустуктар—ийилээ Сарыг-Септе чаңгыс 7-ги класста, Саша биле Гриша—Көк-Хаак сес чыл школазының өөреникчилери, а ийи бичии кижи—амдызында акылары, угбаларынга шала четкелек, өг ээлевишаан.

Бо ийи кижиниң боттарының дугайын чугаалаар мурнунда, колхозтуң удуртукчуларының оларга хамаарыштыр характеристиказын сонуургатса чогуур.

— Чуданды Дүктүжеевич «чажам!» деп сөс билбес кижилерниң бирээзи. колхозтуң мурнакчыларын адаарда, ооң адындан эгелээр улус бис—деп, олар чугаалаар.

Бо чылын ону колхозтуң дөрт өске механизаторлары-биле кады Москвада ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинче колхоз баштаар чериниң аъткарып турганы-даа ооң херечизи.

— Техника-даа ында-ла, дериг херексел-даа ында-ла! Кайгаар дээш караам-даа, эргиир дээш бодум-даа магадап ханмадым — деп, үргүлчү хүлүмзүрүг ыравас арын-шырайы-биле менче көрүнгеш, Чуданды Дүктүжеевич, ол аян-чоруунуң дугайын ынчаар чугаалай-дыр.

— Саанчыларны бистериң Баян-Сагаан фермазынга кежээки саалдага аппарып чедирер машинавыс суурну куду бадып олур, дуңмай. Силерниң-биле хөөрежир-даа чай тыптыр деппе?—деп, өг-бүлениң херээжен ээзи чылдак тып чугаалай-дыр. Ол арасында хеймер оглу—Витя маңнап келгеш, иезиниң мойнундан кужактапы каавыткан, ол өйде чурукка тырттырып алдым. (Адаанда чурукта). 9 уругнуң иези ам-даа инек саап, колхозунуң ажылын кылышпышаан. Чедир чугаалаппаан чүвевисти «Коммунизмче орук» колхозтуң парторгу Г. А. Прончатов түңнеп кагды:

— Любовь Бүлчүкеевна колхозчу херээженнерниң аразында дээре кижилерниң бирээзи. Көрүңерден, даштындан көргеш, ону кижи уруг-дарыгга бастырган не дээр аргажок. Ажылынга база эрес болгай. Эң дээре саанчыларывыс бирээзи ол... Черле Орустуктарны кандыг дээр! Алдын кижилер болгай-ла.

Чуданды акый колхозтуң сүт дажыглаар машиназын башкаргала дөрт чыл болуп турар. Ооң мурнунда артельдиң эң-не кол чолаачызы турган. Амгы ажылын база аар-саар деп болбас: эртен эртеден кежээ орайга чедир малчыннарга, фермаларга сүт чедирип бээр, чазын, күзүн ажылы мырыңай эңдерли бээр — хову турлагларынга, комбайннарга, тракторларга суг аппарып бээр. Чугула ажыл. А ол боду база колхозта ындыг чугула кижи.

Любовь Бүлчүкеевнаның ажылы база улуг: суурда ферманың саанчылары эртенгиниң 5 шакта турар, а Баян-Сагаан фермазының саанчылары — 4 шакта. Кежээ база орай дүне келир. А уруг-дарыын та кажан ажаап, азырап четтигип турарын кижи бодап четпес. Аңаа немештир — «өске» кижиниң төлүн безин азырап, карактап алыр. Бо дээрге биеке эскертинмес, чүс-чүс өорлүг бөдүүн не-дир. ҮСТҮНДЕ ЧУРУКТА — ЧУДАНДЫ ОРУСТУК.

О. НАМЧЫЛАК.

Фотолар авторнуу.

АРАТТЫҢ ААС-КЕЖИИ

Совет көдээниң кижилери

Ортумак сынныг, бөдүүн, күдерзимээр, хары бежен чоокшулап орза-даа, бажында чаңгыс-даа кажарган дүк көзүлбес, чугаакчыр эр мегеннелчек чоон салааларлыг улуг холу-биле папирозун ажыткаш, менче сунгаш, боду база таакпылап, чурттап эрткен амыдыралының дугайын чугаалап олур.

— Бүгү назыда туттунчуп-ла келген ажылым — мал ажылы чүве. Ада-иениң каш өшкүзүнден эгелээш, ниитиниң хөй мал сүрүүнүң кадарчызынга чедир — кадарчының узун болгаш берге оруун эртим.

1936—37 чылдар үезинде Ээрбек-Аксынга чаа тургустунган «Шалыпчы» деп МЧАЭ-ге киргеш, чылгычылап эгеледим. Ооң соонда бистиң МЧАЭ Элегес-Аксының МЧАЭ-зи-биле каттышкаш, «Бай-Булуң» колхоз апарган. Ол колхозтуң бир кодан хоюн хүлээп алгаш, дөрт чыл ажыр кадарып чорумда, база катап чылгычыладып кагды. Билбес эвес силер, чылгы мал дээрге, хирелиг эр ону ай, чылы-биле малдаар туржук, ооң соондан чаңгыс хондур эдерери безин берге, кончуг эрес-капшагай, үйгү-чыдын билбес мал-ла болгай.

Ынчаар-ла ажылдап, күш кирип, өгленип-баштанып, ээзиш-биче мал-маганныг, ийи оолдуг чурттап чорумда, дайын-даа эгеледи. Чоннуң кылык-килеңи шуурганналып-ла үнген, берге үе ол-ла болгай. Арат чон фронтуже чүгле мал-маганын, эт-байлааан өргүп турган эвес, ооң экер-эрес оолдар, кыстары фронтуже чорудар дугайында дилег-өргүүлдерин бижип туруп берген. Ол дилеглер чүлүртүнүп-ле турган чүве, мен ыя аразында чеди өргүүдел бижип киирдим. Харыы сураг баарга, сөөлзүредир шыжыгып, «меңээ бүзүревезиңер ол бе? Немец-фашистер-биле демисежир мен, ыяап-ла бир кажын соккаш, ам амыраар мен» деп бижип турдум.

Бир-ле катап чылгы кадарып чорумда, аалдан каттым чедип келгеш, меңээ мынча дидир:

— Бижииң харыызы чедип келген: сени фронтуже чорудар деп чөпшээрээн-дир. Чаңып, дегеринзиңзе эки эвеспе. Чылгыны мен хавырып турар мен ыйнаан.

Колхозтуң чылгы баштаар чыраа доруун тудуп мунуп алгаш, аалымга шала кежээликтей эстедип келдим. Кадайым мурнунда ышкаш, кудук-чайык чаны-даа чок, шириини кончуг апарган, өг ажиинде тур-ла. Ынчанмайн канчаар: улуг чааже ынак эжин аъткарар деп чүве херээжен кижиге оюнчук эвес-ле болгай. Аъдымдан дүшкеш, баглаашка баглап турумда, кадайым Өшкү-Саар өөнче ыяш кире берди.

Аас-кежии таваржып, чоннуң ыдыктыг дайынынче мээң аъттаныръмны чөпшээрээн кыйгыртылга бижик кызыл аптаравыс кырында бо чыдыр. Ырак-узак орук чоруур мурнунда, кады-кожа чонумнуң мени эъттедип, шайладып, хүндүлеп турары-даа аажок.

Эр кижи берген сөзүн ээлээр-ле болгай: эштеримнуң, ха-дунма чонумнуң адын сыкпайн, чүгээр бараан болуп чордум. Ровнону хосташкаш, Дубно дээш тулчуушкунга үш удаа балыглаттым. Ооң уламындан шериг эмнелгезинге элээн үр чыткаш, оон чүгээр сегээш, чаныып келген мен. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бүгү улустуң дайзынны чылча шавар дээш чөптүг демиселинге мээң киирген, бичии-даа бол, үлүг-хуумну бедии-биле үнелеп, «Алдар» орденниң үшкү чергези-биле база дөрт дайынчы медальдар-биле мени шаңнаан.

Фронтудан келген дораан Таңды районнуң Межегейге турган Калинин аттыг колхозтуң Кара-Булуң сүт-бараан фермазының саар инектерин кадарып эгеледим. Оон Ээрбекке 1959 чылда көжүп келгеш, ол-ла чылын бир кодан хой хүлээп алдым. Оон бээр эрткен чылдарда 400-тен 600 чедир баш хойлуг коданны малдап, чыл бүрүде төрүүр чүс хойга онаалтыр 92-ден 101 чедир хураганны, хой бүрүзүнден 2,6-дан 3 кг чедир дүктү кыргып ап келдим.

Биезде ышкаш, малды кыш-чай чок чер одарладып чорааныңга көөрде, бо шаг дээрге магалыг-дыр! Хар улгадып, улуг соок дүшкелекте-ле бүгү коданны тургузу азыраптар апарган. Ам канчап мал чудаарыл? Мен бодаарымга, кадарчының ажылынга шүшпей, чалгаазы-биле мал арып баксыраар, чудаар апарган чүве-дир. Чамдык малчыннар белен мал чеми-биле безин малды таарыштыр азырап шыдавас болур-дур.

Малчын кижи мал аарыының тыптып келир чылдагаанын болгаш ону эмнээриниң бөдүүн аргаларын билбес болза хоржок. Амгы үеде эң-не нептерeңгей— малдың баш дескинер аарыы хывалда эртпээн ыттарның халдавырлыг уржуундан болуп турар. Чаш хураганнарның өтпектээр аарыы хойнуң баштайгы быштак, ирик аа сүдүн черже саап кааптайн, хойнуң эмиглерин чугбайн, чаш хураганнарны эмзиргениндeн тыптыр. Малга черле кандыг аарыглар турбас дээр! Кижи боларга-ла, малдың хырны-боску тодуг-ла, өдекчыдыны чылыг-ла ышкаш сагындырар, а ол хиреде хойлар ара салып туруп бээр. Ооң бир уржуу, кажааларның көржениин чазын хөорбайн каапtарга, чайны өттүр аңаа чаъс суу сиңип каар, а кыжын ол доң черге чүнү-даа дежеп турза, доорбаал болбас, малды ыяап-ла хаарар болуп турарында база бар. Ынчангаш кажааларның көржениин чазын-на хөөрүп, иштиин чайын эки кургадып алыры ол аарыгны болдурбазынга дегүм.

Хойларның дүгүнүң эки өзеринге, арыг-силиг болурунга, чайгы ак чаъстар чугула. Тайгага чайлаарга бир эки чүве ол болгай-ла. Мен бодаарымга, чайын хойга кажаа черле ажыы чок, чүге дээрге чамдык хойжулар хоюн тар, далкыыш кажаага тырып тура чайлаар, ынчангаш хойнуң дүгү саргарып, тудуш саңзарлар тыптып бээр...

Фронтучу, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң хоочун хойжузу Александр Дагбаевич Хүрең-оол чугаазын ынчаар дооскту. Александр Дагбаевич он бир уругларның адазы. Ооң улуг оглу Алексей «Межегей» совхозта механизатор, оон бичези Василий — чолаачы, Геназы — ам Совет Армияның дайынчызы, улуг уруу Веразы — өглүг, ачазының колхозунда ажылдап турар. Оон бичелери ортумак школаның өөреникчилери болгаш ада-иезиниң өөнде.

Өшкү-Саар Адыяевна ажы-төлүнге хирлиг хөйлең-даа кедирбес, үргүлчү-ле аштанган, чугдунган турар угбай. Өг-бүлезинге уруглары чүнү кылырын ол хуваагылап бээр. Ол эртен бо найыралдыг өг-бүле түс-түс ажылдарынче чоруп турда, Өшкү-Саар Адыяевна уругларынга катап-катап-ла мынчаар чагып турду:

— Ачаңар биле бис Ак-Дашта кыштаавысты септеп чоруурувус ол-дур. Дамба биле Валера хойну эки тоттур кадарар силер, а Наташа өг ээлээр.

Дуржулгалыг малчын бо юбилейлиг чылда чүс хойга онаалтыр 93 хураганны, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү алган. Ооң хоюн августуң ортан үезинден эгелеп эдержилгеге киирген. Хоюнуң күштенгели эки. Кыштаан кышка эки белеткеп алган.

Монгуш ЭРГЕП.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

Перелёты суурда тывыг

В. И. Ленинниң номнары ССРЭ-ниң нийти библиотекаларында болгаш совет кижилерниң боттарының ном чыылдаларында хүндүлүг черни ээлеп турар. Революция мурнунда ол чогаалдарны чажырып номчуп чораан. Ындыг номнарның бирээзин журналист Изабелла Гонца тыпкан.

— Бо номну Перелёты суурнуң бир бажыңының кырында серизиниң адаандан тып алган мен—деп чугаа эгелээн.—Гитлержи эжелел үезинде чажырып каан бир хааржакты ажыдып тургаш, клеёнка-биле ораап каан шарыглыг моондак чорааның көрүп кагдым. Ону чазыптарымга, арай элей берген карттыг, адын алдын үжүктер-биле парлап каан ном холумга туттунуп келди. Иштики картын номчуп көрдүм: «Владимир Ленин. Россияга капитализм хөгжүлдези. Улуг үлетпүрге хамаарышкан иштики рыноктуң тургустунганы. Ийиги, немелделиг үндүргени. С. Петербург, ном үндүрүлгезиниң «Паллада» деп парлалга чери, 1908. Өртээ 2 р. 25 к.» деп каан болду.

Владимир Ильич Ленинниң сураглыг ажылы ол-ла болгай! Амыраанымга сеткилим хөлзеп, ооң арыг, чаңгыс-даа боранды дегбээн арыннарын ашкылап тур мен. Номну оон ээлериниң үнелеп чорааны-ла илден.

Олар чогум кымнарыл? Сактырымга, Кирилл Гонцз акым Октябрьның социалистиг Улуг революциязының мурнунда-ла большевиктиң чажыт ажылга киржип чораан болду. Акым калган соонда бо ном өг-бүлениң ыдыктыг эди болу берген. гитлержилер диргелип келген душта ону чажырып каан турган, хөй чылдар эрткен соонда мээң холумга ооң киргени бо...

— Бо номну В. И. Ленин Сибирь шөлүлгезинче чоруптар мурнунда Петербургтуң баштайгы хоругдал кара бажыңының бир өрээлинге турала бижээн болгай — деп, тывыгны Кишинёв университединиң доцентизи Борис Челышев тайылбырлады. В. И. Ленинниң угбазы Анна Ильинична Ульянованың сактыышкынында мынча дээн.

«В. И. Ленин эңмежок-ла номнар даңзылап каан чагаалар чорудар, оларны аңаа Эртемнер академиязындан, университеттиң болгаш өске-даа черлерниң библиотекаларындан тыпкылап бээр турган бис. Владимир Ильичиниң кара бажың хоругдалынга турган үезинин хөй кезиинде авам-биле кады Питерге чурттап турган мен, ынчангаш аңаа куспак-куспак номнар аппарып бээр турдум, ол номнарын хоругдал өрээлиниң бир булуңунга доллур салып алыр кижи».

Ол номну бижиири колдуунда Сибирьге, ырккы Шушенскоеге шуудаан. 1898 чылдың августа Ленин ол номну бижиирин дөзевилеп доскан. Ооң соонда ылап доозар дээш ажылдап эгелээн. Номну парладып үндүрер чер сураглап, Петербургче кыдырааштарын кезек-кезек аайы-биле чорудуп эгелээн. Дараазында чылын ук чогаал М. И. Водовозованың парлалга черинге парлаттынып үнген. Ол үениң байдалының аайы-биле номну шыырак тираждыг — 2400 кезек кылдыр парлап үндүрген-даа бол, ном дораан тарай берген.

«Россияга капитализм хөгжүлдезин» ийиги удаада 1908 чылда парлап үндүрген. Ол номнарның бирээзин бистиң тып алганывыс бо.

Номну топтап көөрүвүске, ооң төңген кезээнде «Звено», «Зерно», «Паллада» деп парлалга черлериниң каш-каш арын чарлалдары чоруур. Ында өске авторларның номнары-биле катай Владимир Ильичиниң — Ленинниң чогаалдарының парлаттынып үнерин база чарлаан. Чижээлээрге, 1906 чылда М. С. Кедровтуң организастаан «Зерно» деп парлалга чери В. И. Ленинниң чогаалдарының баштайгы үш томнуг чыындызын парлап үндүрер ажылды кылып эгелээн. Ол үш томнуң Вл. Ильич «12 чыл дургузунда» деп чүгле биргизин болгаш ийиги томнуң бирги кезиин парлап үндүрген, ону полиция хавырып алгаш бөрган деп чүве шын-на харын. Революсчулар ол тираждың чүгле чамдызын камгалап апкан, ону чажыт тарады берген.

(ПМА).

ХАМААТЫЛАР!

Күрүнениң 3 хуулуг, иштики удуглуг, 1947 чылда үндүрген чээжикиннериниң талазы-биле хостуг эргилер чээжикиннериниң 3-кү ойнаашкын тиражы болгаш кол 119-ку ойнаашкын тиражы Москва, Рига хоорайларга 1967 чылдың сентябрь 30-де болур. 20-ги немелде ойнаашкын тиражы база болур. Кол тиражка 40 рубльден 5000 рубль чедир хемчээлдиг ойнаашкыннар болур. Ойнаашкыннарның немелде тиражында 10000 рубльдиг ойнаашкыннары база бар. Ойнаашкыннарның ээлчеглиг тиражы 1967 чылдың ноябрь 30-де болур. Чээжикиниң бир разрядынга-ла 465020 рубль түңнүг 8500 ойнаашкыннар ойнаттынар.

Күрүнениң 1966 чылда үндүрген 3 хуулуг, иштики удуглуг чээжикиниң талазы-биле ойнаашкыннарның 10-гу тиражы Рига хоорайга болур. Чээжикиниң бир разрядынга-ла чыл дургузунда 4100480 рубль түңнүг 75200 ойнаашкыннар ойнаттынар. Ооң иштинде 40 рубльден 5000 рубль чедир хемчээлдиг ойнаашкыннар бар.

Ол чээжикиниң талазы-биле ээлчеглиг ойнаашкын тираштары 1967 чылдың ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де болур.

Хостуг эргилер чээжикиниң облигацияларын садып алыңар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

Хлебти канчаар кадагалаарыл

Аъш-чем кылдыр ажыглап турарывыс продуктуларывыстың хөй кезиин быжырар, тодаргайлаарга — оларны хайындырар, хаарар, хоорар болгай. Ооң түңнелинде чем продуктуларынга чыпшынган микробтар өлүп каар.

Чигге-ле чиир продуктуларны —редисканы, согуну, огурецтерни, салатты, помидорларны— столга салырының мурнунда эки чуур.

Хлебти ап көөрге оон шуут өске. Хлебти арыглап, чугбас болгай. Ону чылыг суг-биле чугбас. Ону садыгдан эккелген хевээр-ле ынчаар чиир.

Хлеб—аъш-чемниң эң нептереңгей продуктузу. Хлеб бүдүрерин, дажыглаарын болгаш садыглаарын санитар хайгааралы хынап турар. Хлеб заводтарында ажылчыннар, а ол ышкаш хлеб садып, дажыглап турар кижилер үргүлчү эмчиге шинчидип турарлар. Бо бүгү хемчеглерни херeглекчиге чедип турар хлеб продуктулары эки шынарлыг болзун дээш кылып турар.

Бажыңның херээжен ээзи магазинге келгеш, хлеб садып алган дижик. Ам бажыңга чедир хлебти хир-чамга боравалы оон хамааржыр апаар. Ол бөдүүн аргалыг. Чугдунуучал, чиик пөстен кылган тускай хаптыг болуру дээре. Ол пөс хирлени бээрге көскү болур төлээде өңнүг болур ужурлуг. Ындыг хапты арыг-силиг эдилээринге таарымчалыг. Хапчыгаш орнунга тускай хлеб ораап алыр чүвени азы чуурга арычал клеёнкалыг сумканы база ажыглап болур. Хлебти ораап албайн, аңаа-ла холга тудуп алгаш чоруп черле болбас. Аңаа доозун-довурак чыпшынып, ону оскунуп-даа болгай. Ол ышкаш таар дег шаараш хендир (сетки) сава хлебти доозундан база камгалап шыдавас. Өске продуктулар-биле, чижээлээрге, картофель, ногаалар-биле кады хлебти сумкаже суп база болбас. Хирчам ооң-биле кады микробтар, кыжаларның (маңгыс курттарның) чуургалары-даа хлебке чыпшына берип болур болгай, а ону ол-ла олчаан чиир апаар.

Бажыңга хлебти буфетке азы тускай арыг-силиг хааржакка кадагалап ажаар херек. Тускай хааржакчыгаш агаар кирер үттерлиг болур. Бир эвес хлебти чиириниң мурнунда от кырынга каш-ла минутада аңдара-дүңдере туткулаар болза улам амданныг апаар. Ооң-биле кады хлебке чыпшынган микробтарны база хора чок болдурар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

ЧАА ЁЗУЛАЛДАРНЫ АМЫДЫРАЛЧЕ

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

Кижиниң хууда амыдыралының оон өске-даа болуушкуннарын, чижээлээрге, өгленгенинниң бүрүткелиин кылырының ёзулалын база байырлал, хүндүткелдиг, чараш демдеглээри чугула.

Г. В. Багай-оол, С. Н. Резниченко, В. П. Глущенко, В. Н. Антухова оларның өгленгенин Хөй-ниитиниң корум-чурум камгалалының министерствозунуң клувунга байырлалчы ёзулалдыг бүрүткээни оларга кажан-даа уттундурбас. Ол ёзулалды партия организациязының сапалын ёзугаар эрттирген. Ёзулалды сонуургаңчыг эрттирерингe эш Курганскийге баштаткан ажылдакчылар хөй чүүлдерни күзелдии-биле кылган.

Өгленгеннерниң байырлал ёзулалын кылыр хүнде коллективтиң кежигүннери душтуктар-биле ужурашкаш, оларның паспорттарын хүлээп алган. Болчажып алган шакта кижилер шупту чыглып келгенде, Чайковскийниң бирги концерти, Мендельсоннуң куда марыжы, Флярковскийниң полонезин болгаш оон-даа өске хөгжүм аялгалары дыңналып эгелээн.

Ёзулал эрттирериниң башкарыкчылары оол, кыс душтуктарны, ийи талапың херечилери — төрелдерин болгаш өңнүктерин залче чалаан. ЗАГС бюрозунуң ажылдакчызы А. С. Можарова оол, кыс душтуктарны өг-бүле эвилелиниң документизинге боттарының аттарын салыры-биле столга моорлап келиринче чалаан. Өгленгеннер билзектерин солушкан. Төрелдерниң төлээлери сөс алгаш, өгленгеннерге изиг байыр чедирип, суй белектерин оларга тутсуп берген. Төрелдер болгаш өңнүктер оларның аас-кежиктиг чурттаарын чүректиң хапызындан база алгап-йөрээген. Залга вальс аялгазы дыңналып үнген. Хүндүткелдиг ёзулал ынчалдыр доозулган. Өгленгеннер, оларның төрелдери болгаш аалчылар дой залынга келген. А чоруптар дээш оон үнүп келирге, клуб чанынга оларны чиик автомобильдер маңнап турган...

Аныяк кижи 16 харлаанда, ооң чаш чораан үези доостур. Оон 17 харлаары бот-тускайлан амыдырап эгелээр үези болур. Кандыг кижи болур мен? Кижилерге канчалдыр бараан болур, аас-кежиин канчалдыр тып алыр мен?— деп оон боданыр үези база ол.

Паспорт алыры—база бир улуг болуушкун. Ынчангаш ол хүннү сагыш-сеткилге өөрүшкүлүг, чаагай хүн болдурган турар ужурлуг. Кызылдың, Кызыл-Мажалыктың, Өвүр районнуң паспорт столдары чогумна ындыг сорулганы чедип алырын бодап, паспорттар тыпсырының ёзулал байырлалдарын эрттирип турар.

Ол ёзулалдарга хүндүлүг аалчылар — ажыл-ишчи маадырлар, хоочун коммунистер, революсчулар болгаш Ада-чурттуң хамааты дайынның киржикчилери, хөй-нииитиниң төлээлери кээп турар. Олар аңаа боттарының ачылыг сөзүн бистиң чуртувустуң аныяк хамаатыларынга чугаалап бээр дээш келир. Кызылга болган ындыг ёзулалдарның бирээзинге оон башкарыкчызы ВЛКСМ хооркомунуң секретары эш Коновалов аныяк кижилерниң амыдыралынга паспорт алыр болуушкунунуң чүү ужурлуун, ол болуушкунуң чогум ужур-дузазын чугаалап берген. Ооң соонда хоорайның милиция килдизиниң начальниги эш Соннов паспорттарны оларның ээлеринге турaскаалдыг чагыглар-биле катай тыпсып берген. Ындыг чагыгны эң үнелиг тураскаал белээ кылдыр кижи бүгү назынында кадагалаар. Байырлалдың кол ээлери болганнарга пионерлер моондак-моондак чечектер тутсуп байыр чедирген. Байырлал ёзулалы бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң улуг концерти-биле доозулган.

Амгы үениң совет байырлалдары — улустуң массалыг чогаадылга ажылының база бир хевири. Байырлал дээрге бот-тывынгыр уран чүүлдүн янзы-бүрү хевирлериин каттыштырган көргүзүг болгай.

Чамдык ёзулалдар, байырлалдар ам-даа тодаргайы-биле чаңчылчываан деп демдеглезе чогуур. Кандыг-бир байырлалды эрттирерлер ону эвин эртир эреңгей, албан ёзузу-биле чорудар хемчег кылдыр көрүп турар. Олар ук байырлал, ёзулалдарны эрттирерингe хөй-ниитини калбаа-биле киириштирерин бодавайн турар.

Амгы үениң ёзулал, байырлалдарын эрттирер дугайында чогаал айтырыы чидии-биле тургустунуп турар. Ол ёзулал, байырлалдарны эрттирериниң репертуарын тургузары— бистиң композиторларывыс биле чогаалчыларывыстың, бот-тывынгыр уран чүүл ажылының киржикчилери биле авторларның мурнунга тургустунуп турар чугула сорулгаларының бирээзи. А республиканың чогаадыкчы ажыл-иш эвилелдериниң ажылдакчылары аңаа хамаарыштыр чогум сонуургаңчыг ырларны, шүлүктерни, йөрээл сөстерин бижип бээр ажылды ам-даа чедир кылбайн турар.

Совет байырлалдар ажылчы чоннарны социалистиг интернационализмниң, улустарның найыралының ёзузунга, кижилерниң медерелинде капитализмниң артынчыларынга эптеш чок болур кылдыр хүн бүрүде кижизидеринге кайгамчык улуг ужур-дузалыг.

Е. ЗАХАРИНСКАЯ,
Республиканың улусчу чогаадылга бажыңының директору.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бичии дургун» 10, «Чара депсипкен тамы» 12, 2, 4, 5.55, 7.50, 9.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Фантомас хөлзеп үнген» (2-ги сериязы) 10, 3, 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Вектиң чаъжыды» 10, 2, «18 чыл» (2-ги сериязы) 5.40, 7.40, шактарда.

«ВОСТОК»: «Аскыр-дагаа» 3, «Чырык орук» 4.50, 7.10, «Сильва» 9 шактарда.

редакцияның адрези:

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажыы № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы, (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1).

ТС—00613